

DE CHRISTO REVELATO

LIBER QUINTVS.

IESVS SALVATOR populi sui. Cap. I.

QVAMVIS eadem & Christi ma-
iestatem nomina, & magnam in nos
beneficentiam indicent, tamen aliud
alia magis proprie expresseque decla-
rant. Ergo cum Iesu excellentia ha-
ctenus demonstrata sit, quid illi ge-
nus hominum acceptum referre de-
beat, hoc libro exponendum est: id-
que per generales quosdam titulos,
vt propria ac peculiaria gesta myste-
riaque in alio mox ordine collocentur. Itaque primum illud
occurrit, vnde nominis ipsius ratio diuinitus deriuata est, quod
Saluator sit suorum: de quare innumerabilia sunt, quae in vtro-
que testamento commemorantur: sed nonnulla delibasse suffi-
ciet.

- I. Mat. 1. Vocabis nomen eius Iesum: ipse enim saluum faciet po-
pulum suum a peccatis eorum.
- II. Act. 4. Notum sit omnibus vobis, & omni plebi Israel, quia
in nomine Iesu Christi Nazareni, quem vos crucifixistis, quem Deus
susci-

suscitauit a mortuis, in hoc iste astat coram vobis sanus. Hic est lapis, qui reprobatus est a vobis edificantibus, qui factus est in caput anguli. & non est in aliquo alio salus. Neque enim aliud nomen est sub celo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri.

III. Ioan. 3. Sic Deus dilexit Mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam eternam. Non enim misit Deus filium suum in Mundum, vt iudicet Mundum, sed vt saluetur Mundus per eum.

IV. Luc. 2. Annuntio vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie Saluator, qui est Christus Dominus in ciuitate David.

V. Ioan. 4. Et dicebant, quia hic est vere Saluator Mundi.

VI. Act. 28. Notum ergo sit vobis, quod gentibus missum est hoc salutare Dei.

VII. 1. Ioan. 5. Misit Deus filium Saluatorem Mundi.

VIII. Heb. 5. Factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis eternae.

IX. 1. Pet. 1. Reportantes finem fidei vestrae salutem animarum vestrarum: de qua salute exquisierunt atque scrutati sunt Prophetae, qui de futura in vobis gratia prophetauerunt, scrutantes in quod vel quale tempus significaret in eis Spiritus Christi, praeunntians eas, quae in Christo sunt passiones, & posteriores glorias. Atque haec sufficiant ex nouo, quae spiritualis in Christo gaudij magis causa posita sunt, quam fidei faciendae de notissima re. Ex veteri non pauciora produuntur.

1. Genes. 3. Inimicitias ponam inter te & mulierem, & semen tuum & semen illius: & ipsa conteret caput tuum. Tamen si nostra vulgata habeat ipsa conteret caput tuum, vt referatur ad mulierem, tamen iuxta Hebraicum & septuaginta ad semen mulieris potius refertur. itaque antiquiores patres legunt, ipse obseruabit caput tuum, & tu obseruabis calcaneum eius: quod de Christo serpentem perinente, atque homini salutem reddente declarant S. Iren. Martyr lib. 3. cap. 38. & lib. rursus. 5. S. Cyprianus lib. 2. aduersus Iudaeos cap. 9. Gregorius Papa lib. 5. in Iob cap. 38.

2. Genes. 49. Salutare tuum expectabo Domine. Haec in Dan prophetia dictata est, vt plerique patres volunt, de aduentu Antichristi, quem beatus Patriarcha a se auertens spem sinit in Christo. Sic Gregorius exponit lib. 31. Moral. cap. 18. & in Ezech. homil. 8. quamuis Ambrosius in lib. de Benedictionibus Patriarcharum cap. 7. & super Psalm. 40. ad Christi resurrectionem referat ab ipso expectaram: legit enim, Cadet eques retrorsum expectans salutare tuum.

3. Genes. 45.

3. Genes. 45. Pro salute enim vestra me misit Deus ante vos. In Ioseph Christum adumbratum tum aliàs saepe, tum in hoc maxime quod salutem attulerit fratribus suis, docet Augustinus lib. quart. in Genes. c. 123. & 148. & cap. 167. itemque B. Prosper de Prædiction. lib. 2. c. 29.

4. Deuter. 4. Postquam te inuenerint omnia, quæ prædicta sunt, non uisimo tempore reuerteris ad Dominum Deum tuum, & audies vocem eius. Quia Deus misericors Dominus Deus tuus est: non dimittet, neque omnino delebit, neque obliuiscetur pacti, in quo iurauit patribus tuis. De reliquijs Israël, quæ secundum electionem gratiæ saluæ factæ sunt iuxta Paulum, tum de plenitudine in extremo tempore ad Deum conuertenda Moyfes locutus est: utrumque uero Christi misericordia efficitur, cuius etiã uocem audiuit chorus iustorum, cum uersaretur in Mundo.

5. Esai. 19. Clamabunt ad Dominum à facie tribulantis, & mittet eis Saluatorem & propugnatorem, qui liberet eos. Hieronymus hic, & Gregorius in Psal. 4. Pœnitent. meminit Eusebius li. 1. de Demonstrat. Euang. c. 4. & Cyrillus de Incarnat. unigenit. c. 3.

6. Esai. 62. Dicite filie Sion, Ecce Saluator tuus uenit.

7. Esai. 63. Et factus est eis Saluator. In omni tribulatione eorũ non est tribulatus: & Angelus faciei eius saluauit eos. In dilectione sua & in indulgentia sua ipse redemit eos, & portauit eos, & eleuauit eos cunctis diebus seculi. Iuxta nostram uulgatam hoc positũ est: nam iuxta 70. & antiquorum patrum allegationem aliter supra recitatum est.

8. Esai. 64. Utinã dirumperes celos, & descenderes. à facie tua montes defluerent, sicut exustio ignis tabescerent: aquæ arderent igni à facie tua gentes turbarentur. Cum feceris mirabilia non sustinebimus. descendisti, & à facie tua montes defluerunt. Ad Christi aduentum non dubium est pertinere, qui uenit ignem mittere in terram, & separare hominem aduersus patrem suum, & cætera quæ Euangelium loquitur. Montium nomine, quos propheta Christo ueniente defluxuros dicit, aduersas potestates Hieronymus & Cyrillus intelligunt.

9. Esai. 51. Attendite ad me popule meus, & tribus mea me audite, quia lex à me exiet, & iudicium meum in lucem populorum re- quiescet. Prope est insus meus, egressus est Saluator meus, & brachia mea populos iudicabunt, me insule expectabunt, & brachium meum sustinebunt. Euseb. li. 2. de demonst. Euang. c. 34. Augustin. de ueritate Eccles. c. 7. Hieronymus & Cyrillus hic.

10. Esai. 45. Rorate cali desuper, & nubes pluant iustũ: aperiat- tur terra, et germinet Saluatorẽ, & iustitia oriatur simul. ego Dominus

creaui eum. Ecclesia dum aduentum Christi celebrat, sæpenumero hanc vocem ingeminat, cuius copiose meminit Lactantius Firmianus lib. 4. de vera religione cap. 12. Augustin. de quinque hæref. cap. 4. & serm. 9. de Natiuit. Chrysoft. homil. in psal. 71.

11. *Zachar. 9. Exulta satis filia Sion, iubila filia Hierusalem. Ecce Rex tuus venit tibi iustus & saluator.* Præclari huius oraculi nullus ferè est ecclesiasticorum tractatorum qui non meminerit. Interim videto Cyprianum lib. 2. aduersus Iudæos cap. 29. Iustinum Martyrem in colloquio Tryphonis, Prosperum de Prædictionibus diuinis parte 3. cap. 16. Augustinum 18. de ciuitate Dei cap. 35.

12. *Psal. 97. Cantate Domino canticum nouum, quia mirabilia fecit. Saluauit sibi dextera eius, & brachium sanctum eius. Notum fecit Dominus salutare suum, in conspectu gentium reuelauit iustitiam suam. Recordatus est misericordie sue & veritatis sue domui Israel. Viderunt omnes termini terre salutare Dei nostri.* Augustinus in hoc psalmo citans illud Lucæ, Videbit omnis caro salutare Dei, & illud, Viderunt oculi mei salutare tuum. Necnon cæteri expositores psalmoreum, Gregorius quoque in 1. Reg. cap. 2. optimè, itemque Irenæus martyr lib. 3. c. 11.

13. *Psal. 13. & psal. 52. Quis dabit ex Sion salutare Israel? cum conuerterit Dominus captiuitatem plebis sue, exultabit Iacob, & letabitur Israel.* Eutym. ad Christi resurrectionem magis refert: sed de salute electorum per Christi aduentum certissimam esse prophetiam, & ille, & omnes fatentur.

14. *Esaï. 6. Iugum oneris eius, & virgam humeri eius, & sceptrum exactoris superasti sicut in die Madian.* Venim per Gedeonem terribili hostes sunt & in fugam versi, cum pauci admodum essent milites Dei, ita Christo victoria cessit sine militari potentia, & cætera. lege Augustin. serm. 108. de tempore, & Origen. homil. 3. in 6. & homil. 9. in 7. cap. Iudic.

15. *Ose. 1. Domui Iuda miserabo, & saluabo eos in Domino Deo suo: & nõ saluabo eos in arcu & gladio & in bello & in equis & in equitibus.* Velut Esaïæ superius vaticiniũ, Oseas exponit, quomodo sit salus expectanda à Deo. Dominum autè Deum suum Christũ populo Israël pollicetur Deus Pater, vt Hieronymus declarat. Atque hæc sufficiant, vbi finis nullus futurus sit, si omnia commemorentur, quæ de Christi salute diuina inueniuntur oracula.

IESVS PER SANGVINEM SVVM RE-
demptor omnium peccatorum.

Cap. I. I.

NON solum salutem habemus in Christo, sed eam quoque magno pretio ipsius, id est sanguine, consecuti sumus. Hoc Iudæi, quibus velatum est testamētum vetus, non intelligunt: hoc Manichæi respuunt, hoc sapientes huius sæculi irrident. At Christiani, ut est summa fidei nostræ, ita in omnibus diuinis scripturis velut consignatum thesaurum tenemus. Omnes enim propheta, ut Petrus ait, testimonium perhibent remissionem nos accipere peccatorum per sanguinem Christi. Itaque paulo vberius ex vtraque pagina de redemptione per Christi sanguinem testimonia depromenda erunt.

I. Mat. 20. Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam redemptionem pro multis.

II. Mat. 26. Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

III. Act. 10. Huic omnes propheta testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eū.

IV. Rom. 3. Omnes peccauerunt, & egent gloria Dei, iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ.

I. Ioan. 1. Et sanguis Iesu Christi emundat nos ab omni peccato.

V. 1. Ioan. 2. Sed & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum iustum: & ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius Mundi.

VI. 1. Ioan. 4. In hoc est charitas, non quasi nos dilexerimus Deū, sed quoniam ipse prior dilexit nos, & misit filium suum propitiationem pro peccatis nostris,

VII. Apoc. 1. Dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.

VIII. Heb. 9. Si enim sanguis hircorum aut taurorum, & cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis; quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis?

IX. Ibi, Et omnia pene in sanguine secundum legem mundantur: & sine sanguinis effusione non fit remissio. Necessè est ergo exem-

plaria quidem caelestium his mundari, ipsa autem caelestia melioribus hostijs quam istis.

X. Ioan. 1. Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.

XI. 1. Pet. 1. Non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conuersatione paternae traditionis: sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi & incontaminati, praecogniti quidem ante Mundi constitutionem, manifestati autem nouissimis temporibus.

XII. Apoc. 5. Ceciderunt coram agno habentes singuli citharas & phialas aureas, & cantabant canticum nouum, dicentes, Dignus es Domine, accipere librum, & soluere signacula eius, quoniam occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omni tribu & lingua & populo & natione: & fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes, & regnabimus super terram.

XIII. Apoc. 13. Agni qui occisus est ab origine Mundi.

Quoniam igitur salutem & redemptionem Christi hanc, quam Apostoli praedicarunt, propheta quoque omnes praedixerunt, ex singulis ferè ponenda testimonia erunt. Primum quidem Moyfes.

1. Exod. 12. Et sument de sanguine agni, & ponent super vtrumque postem, & in superliminaribus domorum, in quibus comedent illum. Erit autem vobis sanguis in signum in aedibus, in quibus eritis: & videbo sanguinem, & transibo vos. neque erit in vobis plaga disperdens, quando percussero terram Aegypti. Omnes ferè Ecclesiastici tractatores in mystici Agni narratione versantur. legi interim potest Iustinus Martyr in colloquio cum Tryphone Iudæo, Gregorius Nazianzenus secunda oratione in Pascha, Cyprianus ad Demetrianum, & lib. 2. aduersus Iudæos cap. 21. Augustinus quaestion. vet. & nou. testamet. q. 84. & lib. 12. in Faustum cap. 30. & de Tempore ferm. 150. & 181. Beatus Prosper de praedict. diuinis parte 1. cap. 37. ac multi alij passim occurrent.

2. Iob. 19. Scio quod redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & rursus circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum saluatorem meum, quem visurus sum ego ipse, & non alius: reposita est haec spes mea in sinu meo. Quo loco Gregorius Papa, id est lib. 14. Moral. cap. 29. sic commentatur, Qui non ait conditor, sed Redemptor, aperit eum denuntiat, qui postquam omnia creauit, vt nos à captiuitate redimeret, inter nos incarnatus apparuit, suaque morte nos à perpetua morte liberauit.

3. Psal. 129. Speret Israel in domino, quia apud Dominum misericordia & copiosa apud Deum redemptio, & ipse redimet Israel ex omnibus

omnibus iniquitatibus eius. Hic Augustinus, Qui non commisit peccatum, ipse est redemptor à peccato. Prosper & reliqui psalorum expositores consentiant.

4. Psal. 50. *Incerta & occulta sapientie tue manifestati mihi. Asperges me Domine hyssopo, & mundabor: lauabis me, & supernem dealbabor.* Hyssopum sanguinis Christi aperisionem significare docent Chrysostomus & Ambrosius in 9. cap. epist. ad Heb. de qua prophetam loqui monet præclare Greg. in psal. 4. pœnit. Augustinus etiam Arnobiusque in hunc 50. psalmum attingunt. sed de redemptione & passionibus Christi totum psalterium plenum est, vt in libro octauo apparebit. Alios prophetas percurramus.

5. Esai. 53. *Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostræ super eum, & liuore eius sanati sumus. Omnes nos quasi oves errauimus, vnusquisque in viam suam declinauit: & posuit Dominus in eo iniquitatē omnium nostrum.* Totum caput de Christi passione & redemptione nostra perspicuum est, idque adeo, vt ad conuicendos etiam Gentiles, atque Iudæos euidentissimam prophetiam asserant Augustinus li. 1. de consens. euangelist. cap. 31. & 18. de ciuit. cap. 29. Chrysostomus in demonstratione quod Christus sit Deus in 5. tomo, Iustinus in colloquio Thyphonis, Cyprianus lib. 2. aduers. Iudæos cap. 13. Athanasius de Incarnatione verbi contra Gentiles. Ambros. in psal. 40. Origenes contra Celsum lib. 1.

6. *Ibidem. Et Dominus voluit conterere eum in infirmitate. Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longæuum, & voluntas Domini in manu eius dirigetur. Pro eo quod laborauit anima eius, videbit, & saturabitur: in scientia sua iustificabit ipse iustus seruus meus multos: & iniquitates eorum ipse portauit.* Sed debet intelligi plebsque patrum iuxta 70. sic legere, Dominus vult mundare eum. à plaga, idest excitare à mortuis. ita legunt Iustinus in apologia secūda pro Christianis, Eusebius Cæsariensis li. 2. de Euāgelica Demonstratione ca. 3. Theophilactus in 3. ca. Ioannis, Chrysostomus, & Augustinus in locis proximè indicatis. Itaque quod nostra vulgata ad passionem refert, Dominus voluit conterere eum in infirmitate, hoc septuaginta in Christi resurrectionem retulere: atque vtrumque æquè propheticum.

7. Esai. 16. *Emitte agnum Domine dominatorē terræ de petra deserti ad montē filiæ Sion.* Carent quidem septuaginta ea sententia, sed Hierony. habet, & Ecclesia in officio aduētus oppido frequerat.

8. Esai. 52. *Solue vincula colli tui captiua filia Sion, quia hæc dicit Dominus Deus, Gratis venundati estis: & sine argento redimemini.*

Eusebius

Eusebius lib. 6. demon. Euang. cap. 24. Augustinus tract. 41. in Ioā-
nem, Ambros. de institut. virg. cap. 13.

9. *Ibi. Oculo ad oculum videbunt, cum conuertit Dominus Sion. Gaudete & laudate simul deserta Hierusalem, quia consolatus est Dominus populum suum, redemit Hierusalem. Parauit Dominus brachiū sanctum suum in oculis omnium gentium: & videbunt omnes fines terræ salutare Dei nostri.* Tertullian. 3. lib. aduers. Marcionem, Iustin. in colloq. Tryphonis. Augustinus de vnit. Eccles. contra Petilianum dicit apertissimam prophetiam.

10. *Hierem. 31. Omnes cognoscent me à minimo vsq; ad maximū, dicit Dominus: quia propitiabor peccatis eorum, & iniquitatis eorum non memorabor amplius.* Hoc ponit Paulus Apostolus scribens ad Hebræos cap. 10. redemptionem autē noui testamenti in sanguine Christi probant ex eodem hoc loco Cyprianus lib. 1. aduers. Iudæos cap. 11. & Chrysostomos in demonstrat. quod Christus sit Deus.

11. *Hierem. 11. Et ego sicut agnus mansuetus, qui portatur ad victimam.* Cyprian. lib. 2. aduers. Iud. c. 15. Hierony. lib. 2. in Hierem. omnium ecclesiarum esse sententiam, Christum, non Hieremiam hic loqui.

12. *Ezech. 34. Visitabo oves meas, & liberabo eas de omnibus locis, in quibus disperse fuerant in die nubis & caliginis.* Id quemadmodum effectum sit, Petrus Apostolus docet illis verbis, *Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum: vt peccatis mortui iustitiæ viuamus, cuius liuore sanati estis.* Eratis enim sicut oves errantes: sed conuersi estis nunc ad pastorem & episcopum animarum uestrarum. Ergo quas oves liberandas propheta prædicit, has ad Christum conuersas Apostolus narrat.

13. *Ezech. 9. Signa Thau super frontes gementium.* Idest signum crucis ad salutem, vt Hieronymus declarat illic, & Cyprianus lib. 2. aduers. Iudæos ca. 22. & Clemens Alexandrinus lib. 6. Stromat. & Tertullianus lib. aduersus Iudæos.

14. *Danie. 9. Septuaginta hebdomades abbreviatæ sunt super populum tuum, & super urbem sanctam tuam, vt consummetur præuaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iustitia sempiterna.* Et mox, *Et post hebdomadas sexaginta duas occidetur Christus.* Ecce præclarissimum de Christi aduentu & passione vaticinium: quod quidem sapienter tractant Athanasius in lib. de incarnatione verbi, Hieronymus in commentarijs in Danielem, Augustinus lib. 18. de ciuitate Dei cap. 34. & epist. 78. probans Hieronymi sententiam quod in priore aduentu Domini illæ hebdomades completæ sint. Adnotandum verò, vbi nos legimus

legimus, Occidetur Christus, iuxta septuaginta extare, Interibit chrisma. nostram lectionem, quæ certè veritati Hebraicæ penitus congruit, recitat ac sequitur Beatus Prosper Aquitanicus de Diuinis prædictionibus parte 2. promissione 35. vbi Hieronymum quoque collaudat.

15. *Ose. 13. De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos: ero mors tua o mors, morsus tuus ero inferne.* Ab Apostolo Paulo commemoratur 1. Cor. 15. ab Irenæo quoque martyre lib. 3. cap. 38. à Gregorio Papa lib. 12. Moralium cap. 8. & homil. 22. in Euangelia.

16. *Ioel. 2. In monte Sion & in Hierusalem erit saluatio, sicut dixit Dominus, & in residuis, quos Dominus vocauerit.* In epistola ad Romanos positum est, quod Hieronymus differit de passione & resurrectione Domini.

17. *Amos. 9. In die illa suscitabo tabernaculum Dauid, quod cecidit, & reedificabo aperturas murorum eius: & ea quæ corruerant, instaurabo, & reedificabo eum, sicut in diebus antiquis, vt possideant reliquias Idumæe, & omnes nationes, eo quod inuocatum sit nomen meum super eos.* Iacobus Apostolus Actor. 15. de salute & vocatione gentium ad Euangelicam gratiam hanc scripturam refert: Augustinus inter manifestas numerat lib. 18. de ciuit. cap. 28.

18. *Abdias. Et ascendent Saluatores in montem Sion iudicare montem Esau: & erit Domino regnum.* In eodem lib. Aug. cap. 31.

19. *Ione 1. Et dixit Ionas ad eos, Tollite me, & mittite in mare, & cessabit mare à vobis. Et tulerunt Ionam, & miserunt in mare, & stetit mare à feruore suo.* Quemadmodum id ad passionem Domini significandam pertineat, docet Augustinus in epist. 49. quæst. 6. & in 18. de ciuit. cap. 30.

20. *Michæ. 7. Quis Deus similis tui, qui auferens iniquitatem, & transis peccatum reliquiarum hereditatis tuæ? Non immittet ultra furorem suum, quoniam volens misericordiam est. Reuertetur & miserebitur nostri, deponet iniquitates nostras, & projiciet in profundum maris omnia peccata nostra.* Recitat quidem testimonium hoc Irenæus lib. 3. cap. 23. sed sub nomine Amos: in Christo verò tam ipse quam Hieronymus prophetiam completam aiunt.

21. *Naum 1. Ecce super montes pedes euangelizantis & annuntiantis pacem: celebra Iuda festiuitates tuas, & redde vota tua, quia non adijciet ultra vt pertranseat in te Belial: vniuersus interijt.* Augustinus 18. de ciuit. cap. 31.

22. *Habac. 43. Splendor eius vt lux erit cornua in manibus eius.*
ibi

ibi abscondita est fortitudo eius. Ante faciem eius ibit Mors, & egredietur Diabolus ante pedes eius. Ad crucem Christi & passionem, prophetiam pertinere declarat Cyprianus in serm. de passione Domini, & lib. 2. aduersus Iudæos cap. 21. Augustinus verò refert quidem de Christo in 18. de Ciuit. cap. 32. sed aliter iuxta septuaginta, qui habent, Ante faciem suam ibit verbum eius. eodem modo Euseb. lib. 6. c. 15.

23. Sophon. 3. *Lauda filia Sion, iubila Israel, letare & exulta in omni corde filia Hierusalem. Abstulit Dominus iudicium tuum: auertit inimicos tuos. Rex Israel Dominus in medio tui, nō timebis malum vltra. In illa die dicetur Hierusalem, Noli timere, Sion nō dissoluantur manus tuæ: Dominus Deus tuus in medio tui fortis, ipse saluabit: gaudebit super te in lætitia, silebit in dilectione tua, exultabit super te in laude. Cum conuertero captiuitatem vestram in oculis vestris, dicit Dominus.* Merito Hieronymus apertissimam hanc esse ait de Christo prophetiam, cuius sanguine redempti sumus, citatque illud 1. Cor. 1. Qui factus est nobis iustitia & sapientia, & sanctificatio, & redemptio.

24. Aggæ. 2. *Adhuc vnum modicum est, & ego commouebo cælum, & terram, & mare, & aridam. Et veniet desideratus cunctis gentibus, & implebo domum istam gloria, dicit Dominus exercituum. Magna erit gloria domus istius nouissima plus quàm prima. Et in loco isto dabo pacem.* Augustinus 18. de Ciuit. cap. 35. sed aduentum desiderati cunctis gentibus refert ad iudicium: Hieronymus potius de priore aduentu intelligit. Paulus ad Heb. 12. ad regnum Christi immobile accommodat, quod potest in vtroque aduentu consistere.

25. Zachar. 3. *Ecce lapis, quem dedi coram Iesu. Super lapidem vnum septem oculi sunt. Ecce ego cælabo sculpturam eius, ait Dominus exercituum, & auferam iniquitatem terræ illius in die vna.* Cyprianus 2. lib. aduers. Iudæos cap. 16. Quo pacto cælatus sit lapis ille angularis, pulchrè ostendit Hieronymus. Istum lapidem, inquit, sculpam, id est clauis crucis, & lancea militis faciam vulnerari, & in illius passione auferam iniquitatem terræ in die vna.

26. Zachar. 9. *Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu in quo non est aqua.* Inter cæteras de Christo perspicuas prophetias Augustinus ponit 18. de Ciuit. cap. 35. Hieronymi expositio est, In sanguine passionis tuæ eos, qui vincti in carcere tenebantur inferni, liberaisti: propter patres scilicet in limbo clausos.

27. Zachar. 13. *In die illa erit fons patens domui David & habitantibus Hierusalem in ablutionem peccatoris & menstruatæ.* Fontem de

LIBER QUINTVS.

169

de baptisimi gratia interpretantur plerique. Verum e sanguine Christi baptisimi gratia manauit: & iuxta septuaginta, qui non ablutionem sed asperionem vertere, magis in Christi sanguinem conuenit, de quo etiam Hieronymus intelligit, & Gregorius 2. lib. in Ezech. homil. 20. & in Psalmum 6. Pœnitent.

28. Malach. 3. *Quis poterit cogitare diem aduentus eius? & quis stabit ad uidendum eum? ipse enim quasi ignis constans, & quasi herba fullonum, & sedebit constans, & emundans argentum, & purgabit filios Leui: & colabit eos quasi aurum & quasi argentum, & erunt offerentes sacrificia in iustitia.* Aug. lib. 20. de Ciuit. c. 25. & Cyprianus 3. lib. ad Quirinum cap. 57. & in expositione symboli, magis tamen ad iudicij aduentum referunt. Alij vt Rupertus Abbas Tuitiensis ad priorem aduentum, quod potius videtur habere contextus.

29. Sap. 9. & 10. *Nam per sapientiam sanati sunt, quicumque placuerunt tibi Domine à principio. Hæc illum, qui primus formatus est à Deo parens orbis terrarum, eduxit à delicto suo.* Non dubium quin sapientiam intelligat Christum, quem Deus proposuit propitiatorem præcedentium delictorum, vt Paulus habet.

30. Malach. 4. *Et orietur vobis timentibus nomen meum sol iustitiæ: & sanitas in pennis eius.* In pennis Christi esse salutem quid aliud est, quàm in illius cruce, vbi se ipse extendit, confidere? Sub hac enim alarum illius umbra protegimur.

31. Ecclesiastic. 46. *Christus purgauit peccata ipsius (hoc est Dauidis) & exaltauit in æternum cornu eius, & dedit illi testamentum Regum, & sedem gloriæ in Israël.* Cornelius Iansenius aliam quidem lectionem præfert: verum & hanc confitetur, & esse authenticam tum veteres, vt Rabanus, tum vsus Ecclesiæ docet. Neque enim est incredibile mysterium redemptionis Christi, expresso ipso etiam Christi nomine à sapiente diuinitus enuntiari.

IESVS PASTOR OPTIMVS, DEFENDENS,
pascens, & ducens gregem electum.
Cap. III.

REDEMPPTIS suo sanguine à peccato & inferno hominibus, quæ insuper bona contulerit Christus, iam demonstramus, positis illius illustribus titulis. Inter quos pastoris officia valde commendant sacræ literæ, quæ
 Y præstitit

præstitit illis, ac præstat semper egregie. Habet ergo ad hunc modum.

Ioan. 10. Oves vocem eius audiunt, & proprias oves vocat nominatim, & educit eas. Et cum proprias oves emisserit, ante eas vadit, & oves illum sequuntur, quia sciunt vocem eius. Ego sum ostium: per me si quis introierit, saluabitur: & ingredietur, & egredietur, & pascua inueniet.

Ibi. Ego sum pastor bonus: bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis.

Ibid. Oves mea vocem meam audiunt, & ego cognosco eas, & sequuntur me. Et ego vitam aeternam do eis: & non peribunt in aeternum, & non rapiet eas quisquam de manu mea.

Hebr. 13. Deus autem pacis, qui eduxit de mortuis pastorem magnam ouium in sanguine testamenti aeterni, Dominum nostrum Iesum Christum, aptet vos in omni bono, ut faciatis eius voluntatem.

1. Pet. 2. Eratis sicut oves errantes: sed conuersi estis nunc ad pastorem & Episcopum animarum vestrarum.

1. Pet. 5. Formae facti gregis ex animo. Et cum apparuerit Princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriae coronam.

1. Ezechiel. 34. Haec dicit Dominus Deus: Ecce ego ipse requiram oves meas, & visitabo eas, sicut visitat pastor gregem suum in die quando fuerit in medio ouium suorum dissipatarum: sic visitabo oves meas, & liberabo eas de omnibus locis, in quibus dispersae fuerant in die nubis & caliginis. Et educam eas de populis, & congregabo eas de terris, & inducam eas in terram suam & pascam eas in montibus Israel, in riuibus, & in cunctis sedibus terrae. In pascuis uberrimis pascam eas. De Christo promisso recitat haec Augustinus 18. lib. de ciuitate Dei cap. 34. Cyprianus quoque scribens ad Nouatianum haereticum, ubi testimonium Ezechielis posuit, adiungit, Quis ista loquitur? Qui relictis nonaginta nouem ouibus, quaesitum illam, quae de suo errauerat grege. Ita Euangelicis prophetica conciliat.

2. Ibidem. Et suscitabo super eas pastorem unum, qui pascat eas, seruum meum Dauid: ipse pascet eas, & ipse erit eis in pastorem. Ego autem Dominus ero eis in Deum: & seruus meus Dauid princeps in medio eorum. Ego Dominus locutus sum. Et faciam cum eis pactum pacis, & cessare faciam bestias pessimas de terra: & qui habitant in deserto, securi dormient in saltibus. Totum hunc locum Ezechielis de pastoribus & ouibus & principe pastorum Christo Dauidis nomine expresso, copiose tractant D. Augustinus in tractatu de Pastoribus in 9. tomo, quem etiam quaedam synodi prouinciales referunt. Idem q. 5. ad Dulcitium in 4. tomo. Hilarius quoque in psalmum 131.

3. *Esai. 40. Super montem excelsum ascende tu qui euangelizas Sion. Exalta in fortitudine vocem tuam, qui euangelizas Hierusalem: exalta, & noli timere, dic ciuitatibus Iudæ, Ecce Deus vester: ecce Dominus Deus in fortitudine veniet, & brachium eius dominabitur. Ecce merces eius cum eo, & opus illius coram illo. Sicut pastor gregem suum pascet: in brachio suo congregabit agnos, & in sinu suo leuabit, fœtas ipse portabit.* Eusebius Cæsariensis lib. 3. de demonstrat. Euang. cap. 1. Cyrillus Alexandrinus lib. 3. cont. Iulian.

4. *Zacha. 11. Et pascam pecus occisionis propter hoc, o pauperes gregis.* Rupertus quidem secus legit: quin etiam D. Hieronymus, cuius ille affectator est ferè, sensum diuersum tradit. Verum nostra lectio ita habet, & de pastore Christo, qui pauperes non despexit, intelligunt viri docti, in quibus Didacus Stunica in commentarijs in Zachariam.

5. *Ezech. 37. Et pastor vnus erit omnium eorum.* Aperte Christum significat, vt supra ostensum est.

6. *Hierem. 23. Et ego congregabo reliquias gregis mei, de omnibus terris, ad quas eiecero eos illuc, & concertam eos ad rura sua, & crescent, & multipliabuntur. Et suscitabo super eos pastores, & pascunt eos: & non formidabunt vltra, & non pauebunt: & nullus quaeretur ex numero, dicit Dominus.* Pastores à Principe pastorum tribuendos bene Hieronymus tradit Apostolos, atque Apostolicos viros, de quibus hic idem propheta aliàs loquitur, Dabo eis pastores iuxta cor meum.

7. *Psal. 22. Dominus regit me, & nihil mihi deerit. in loco pascuæ ibi me collocauit. super aquam refectiois educauit me: animam meam conuertit.* Totus psalmus admirabilem Dei prouidentiam erga populum suum sub pastoris exemplo profequitur. lege Chrysostrum in hunc psalm. in 1. tomo, & cæteros tractatores, & Hieronym. in 34. Ezechielis.

8. *Genes. 31. Ego damnum omne reddebam. quicquid furtim peribat, à me exigebas: diu noctuque æstu vrebatur & gelu, fugiebatque somnus ab oculis meis. Sicq; per viginti annos seruiui tibi.* Christum in Iacob figuratum, Rupertus in Genes. lib. 7. c. 40. & August. serm. 80. de tempore copiose.

9. *1. Reg. 17. Dixitque Dauid ad Saul, Pascebat seruus tuus patris sui gregem, & veniebat leo vel vrsus, & tollebat arietem de medio gregis, & persequebar eos & percutiebam, eruebamque de ore eorum, & illi consurgebant aduersum me, & apprehendebam mentum eorum, & suffocabam, interficiebamque eos. Nam & leonem & vrsum interfeci ego.* Prosper de Diuinis prædict. p. 2. cap. 25.

Dauid pastor sanè ouium, vt nostrum signaret pastorem. Et no-
ster manu fortis de ore leonis Diaboli & Petrum negantem & la-
tronem eripuit confitentem. Hæc ille.

IESVS SPES VNICA GENTIUM.

Cap. IIII.

QUIA Dominum nostrum Iesum Christum Ezchiel fore
dixit ouium omnium pastorem vnum, atque ipse Christus
alias se habere oues testatus est, quæ non essent de ouili
Hebræo, quas oporteret adducere, vt sicut erat vnus pastor, esset
vnum quoque ouile, monstrandum est, nullum alium fuisse gen-
tium saluatorem præter Iesum, atque hunc propriè diuinis præ-
dictionibus, apostolicisque doctrinis omnium gentium præposi-
tum esse Saluatorem, per quem alienati à Deo, reconciliati vitam
tæternamque pacem precipiant. Quod graade mysterium ita Si-
meon sanctus exposuit.

I. Luc. 2. *Viderunt oculi mei salutare tuum, quod parasti ante fa-
ciem omnium populorum, lumen ad reuelationem gentium, & glo-
riam plebis tue Israel*

II. Ioan. 10. *Et alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc oui-
li, & illas oportet me adducere, & fiet vnum ouile, & vnus pa-
stor.*

III. Mat. 28. *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos.*

IV. Marc. 16. *Prædicate Euangelium omni creatura.*

V. Act. 1. *Eritis mihi testes in omni Iudæa, & Samaria, & vsque
ad vltimum terræ.*

VI. Luc. 24. *Prædicari in nomine meo pænitentiam & remissionẽ
peccatorum in omnes gentes.*

VII. Ephes. 3. *Quod alijs generationibus non est agnitum filijs ho-
minum, sicut nunc reuelatum est sanctis Apostolis eius & prophetis
in Spiritu: Gentes esse coheredes & concorporales & participes
promissionis eius in Christo Iesu per Euangelium. Alijs genera-
tionibus non esse agnitum dicit, quòd vsque ad illa tempora gẽtes
essent alienatæ à Deo, & sine Deo in hoc mundo, vt aliàs loquitur.
Quamuis enim iam pridem Deus id pollicitus esset, tamen re ip sa
vsque ad Euangelicam prædicationem nunquam perspectum fue-
rat vocari omnes gentes ad tantam gratiam.*

VIII. Rom. 9. *Vocauit nos non solum ex Iudæis, sed etiam ex gen-
tibus, sicut in Osee dicit, Vocabo non plebem meam plebem meam, &
dile-*

non dilectam dilectam. Et erit in loco, ubi dictum est, Non plebs mea vos ibi vocabuntur filij Dei vni.

IX. Rom. 15. Christus suscepit vos in honorem Dei, sicut scriptum est, Propterea confitebor tibi in gentibus.

X. 1. Pet. 2. Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, ut virtutes annuntietis eius, qui de tenebris vos vocauit in admirabile lumen suum, qui aliquando non populus Dei, nunc autem populus eius: qui non misericordiam consecuti, nunc autem misericordiam consecuti.

XI. Rom. 3. Vnus Deus, qui iustificat circumcisionem ex fide, & praprium per fidem.

XII. Ioan. 11. Quoniam ipse moriturus erat pro gente: non solum autem pro gente, sed ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum.

XIII. Act. 10. Surge Petre, occide, & manduca. Quod enim Deus mundauit, tu commune ne dixeris. Sed superuacaneum est literas noui testamenti de re omnium tritissima proferre. Veteres producendæ sunt aduersus perfidiam Iudaicam, quibus Euangelica gloria plurimum illustratur.

1. Esai. 11. In die illa radix Iesse, qui stat in signum populorum: ipsum gentes deprecabuntur. Quo testimonio Paulus vtitur ad Roman. 15. & secundum eum Tertullianus 3. lib. contra Marcionem, Cyprianus lib. 1. aduersus Iudæos cap. 21. Eusebius lib. 2. de demonstr. Euangel. cap. 41. & lib. 3. ca. 2. Athanasius in lib. de Incarnat. verbi. Hilarius 7. lib. de Trinitate.

2. Genes. 12. Ite benedicentur vniuersæ cognationes terræ. Rursus ad eundem Abraham.

3. Genes. 18. Num celare potero Abram, quæ gesturus sum, cum futurus sit in gentem magnam ac robustissimam, & benedicendæ sint in illo omnes nationes terræ. Tertiò quoque ad eundem.

4. Genes. 22. Possidebit semen tuum portas inimicorum tuorum, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, quia obediisti voci meæ. Magnificam eam promissionem in vno Christo impletam Paulus ostendit ad Galat. 3. Sancti verò Patres accuratè rem tractant, Augustinus quidem lib. 16. de ciuitate Dei cap. 16. & ca. 29. & ca. 32. idem lib. 12. contra Faustum Manichæum ca. 6. & cap. 41. Iustinus verò Martyr in colloquio Tryphonis, Ambrosius quoque lib. de Abraham cap. 1. Cyprian. lib. 1. aduers. Iudæos cap. 21. Irenæus lib. 4. contra hæreses cap. 16. Prosper de Prædictionibus diuinis parte 1. cap. 16. Iam verò ad Isaac eadem promissio sic facta legitur.

5. Genes. 16.

5. *Genes. 26. Et benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, eo quod obedierit Abraham voci meæ.* Hanc Augustinus tractat in illo eodem lib. 16. de Ciuit. cap. 36. & contra Faustum lib. 12. cap. 6. & 41. Iustinus & irenæus locis iam indicatis. Postrema ad Iacob facta repetitur in hunc modum.
6. *Genes. 28. Ego sum Deus Abraham & Deus Isaac patris tui. Et benedicentur in te & in semine tuo cunctæ tribus terræ.* De hac Augustinus cap. 36. eiusdem libri 16. de Ciuitate Dei, & in cæteris locis iam notatis tum hic tum cæteri.
7. *Aggæ. 2. Et mouebo omnes gentes, & veniet desideratus omnibus gentibus.* Inter alia hoc etiam nomen Ecclesia celebrat, ut Christum Regem gentium, & desideratum earum vocet, ex hoc planè loco Aggæi iuxta Hieronymi translationem & expositionem, ramethi iuxta septuaginta legatur, Et venient a elect gentium. Aug. 22. cont. Faust. c. 87. citat de Christo, desideratus gentibus.
8. *Ose. 1. Et erit in loco ubi dicetur eis, Non populus meus vos, dicetur eis, Filij Dei uiuentis. Et congregabuntur filij Iuda, & filij Israel pariter, & ponent sibi met caput vnum, & ascendent de terra, quia magnus dies Israel.* Iam supra à Petro Apostolo commemoratum est: quod latius explicat Augustinus 18. de Ciuit. cap. 28. Iustinus in Tryphone meminit, Cyprianus lib. 1. contra Iudæos cap. 19.
9. *Psal. 71. Et adorabunt eum omnes Reges terræ: omnes gentes seruiunt ei. Sit nomen eius benedictum in secula: ante solem permanet nomen eius. Et benedicentur in ipso omnes tribus terræ: omnes gentes magnificabunt eum. Benedictus Dominus Deus Israel, qui facit mirabilia solus: & benedictum nomen maiestatis eius in æternum, & replebitur maiestate eius omnis terra fiat, fiat.* Præclarissimum est Christi in omnes gentes imperij vaticinium, quod commendant Iustinus in eodem colloquio, atque Augustinus lib. 17. de Ciuit. cap. 8. ac ferè tractatores omnes Psalmorum. Euseb. Demonstrat. lib. item 7.
10. *Psal. 17. Eripies me de contradictionibus populi, constitues me in caput gentium. Populus quem non cognoui seruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi.* Non minus illustre hoc, neque minus celebratum à patribus. Irenæus lib. 4. contra hæreses, Iustinus in colloquio, Cyprianus lib. 1. aduers. Iudæos. c. 21. Gregorius Papa homil. 6. in Ezechie. Eusebius Cæsariensis li. demonstr. Euang. 6. cap. 1. A. ug. 21. contr. Faust. c. 86.
11. *Genes. 49. Non auferetur sceptrum de Iuda, nec dux de femore eius, donec veniat, qui mittendus est, & ipse erit expectatio Gentium.*

tium. Epiphanius 1. lib. cont. hæref. vbi agit de Herodianis, Irenæus lib. 4. cap. 23. Chrystomus in Demonstrat. quod Christus sit Deus, contra Gentiles. Augustinus lib. 12. cont. Faustum cap. 42. Cyprianus 1. adu. Iudæos cap. 21. Iustinus tum in colloquio Tryphonis, tum in apologia secunda pro Christianis. Cyrillus lib. 8. contra Iulianum, & lib. 6. in Ioann. cap. 15. Euseb. lib. 7. cap. vltimo.

12. Malach. 1. *Non est mihi voluntas in vobis, & munus non suscipiam de manu vestra, Dicit Dominus exercituum. Ab ortu enim solis vsque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus: & in omni loco offertur nomini meo oblatio munda.* Apertissimam prophetiam de abiectioe legis & populi Iudaici, & vocatione gentium, ac nouo æternoque sacrificio Christi incruento, egregie tractant Irenæus lib. 4. contra hæref. cap. 32. Iustinus in colloquio Tryphonis, Tertullianus 3. contra Marcion. Augustinus 18. de ciuit. cap. 35. Hieronymus in cap. 21. Ezech. Eusebius Cæsar. de demonstrat. Euang. lib. 2. c. 39.

13. Esai. 52. *Iste asperget gentes multas. super ipsum continebunt Reges os suum: quia quibus non est annuntiatum de eo, viderunt: & qui non audierunt, contemplati sunt.* B. Apostolus ad Roman. 15. Tertullia. 3. lib. contra Marcion. Iustinus in Tryphon.

14. Esai. 49. *Et dixit, Parum est, vt sis mihi seruus ad suscitandas tribus Iacob, & fœces Israel conuertendas: ecce dedi te in lucem gentium, vt sis saluus mensque ad extremum terræ.* Hoc quoque Paulus Apostolus posuit Act. 13. Ambros. lib. 5. de Fid. ad Gratianum ca. 4. Iustinus in libro sæpe iam dicto. Mirabile verò est, quam lucem, quam salutem gentes etiam barbaræ in hoc nouo orbe experiantur in Christo. Verè vt ijs appareat missum hoc salutare Dei. ipsi gloria & imperium. Amen.

15. Esai. 66. *Et ponam in eis signum, & mittam ex eis, qui saluati fuerint ad gentes in mare, in Africam & Lydiam tenentes sagittam, in Italiam & Græciam ad insulas longe, ad eos qui non audierunt de me, & non viderunt gloriam meam. Et annuntiabunt gloriam meam gentibus, & adducent omnes fratres vestros de cunctis gentibus domum Domino.* Generale quidem est vaticinium de vocatione gentium, quod planè Cyprianus recitat lib. 1. aduersus Iudæos cap. 21. sed perspicua & peculiaris eius expletio nostris hisce temporibus cernitur, de qua relatiue egimus in libro primo de Procuranda Indorum salute.

16. Esai. 42. *Et dedi te in sedus populi & lucem gentium, vt aperires oculos cæcorum, & educeres de conclusione vinctum, de domo carce-*

carceris sedentes in tenebris. Iustin. in colloq. Tertull. 3. cont. Marc.

IESVS TOTIVS IVSTITIAE ET VERI-
tatis via & exemplar .
Cap. V.

NON satis fuit Christo Deo nostro vocare homines perditos ad vitam, nisi ijs ipsis se præberet ducem viæ, ac viam ipsam: vt qui salui esse velint, vestigia optimi seruatoris sequantur. Atque ex beneficijs diuinitus nobis collatis, hoc cæteris inferius nullo modo haberi debet: quod proinde sacræ literę crebro commendant. Itaque loquitur ipsa veritas.

I. Mat. 11. *Discite à me, quia mitis sum & humilis corde.*

II. Matth. 3. *Sine modo: sic enim nos decet implere omnem, iustitiam.*

III. Ioan. 12. *Qui sequitur me, non ambulat in tenebris.*

IV. Ioan. 13. *Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis.*

V. Ioan. 14. *Ego sum via, veritas, & vita. Nemo venit ad Patrem, nisi per me.*

VI. 1. Pet. 2. *Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum vt sequamini vestigia eius.*

VII. Ephes. 5. *Estate ergo imitatores Dei, sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis.*

VIII. 1. Cor. 11. *Imitatores mei estote, sicut & ego Christi.*

IX. Actor. 1. *Cæpit Iesus facere & docere.*

X. 1. Ioan. 2. *Qui dicit se in ipso manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare.* His congruunt, quæ in Prophetis legimus.

1. Esai. 3. *Et erit ibi semita & via, & via sancta vocabitur. Non transibit per eam pollutus, & hæc erit vobis directa via, ita vt stulti non errent per eam.* Hierony. lib. 10. in Esaiam, *Erit semita & via sancta, quæ dicit ipsa de se, Ego sum via.* De hac re lege Ludonicum Leonem Augustinianum lib. 1. de Nominibus Christi, vulgari quidem sermone, sed minime vulgari aut eruditione aut stylo.

2. Exod. 23. *Ecce ego mittam angelum meum, qui præcedat te, & custodiat in via, & introducat in locum, quem præparavi. Obserua eum, & audi vocem eius, nec contemnendum putes, quia non dimittet, cum peccaueris, & est nomen meum in illo.* Quem locum de Christo duce nostro accipit Cyprianus lib. 2. ad Quirinum cap. 5. & Augustinus lib. 16. contra Faustum cap. 19. vbi ita habet, *Qui ergo dixit, Nomen meum est in illo Iesu, ipse est verus Iesus rector & ductor populi in hæreditatem vitæ æternæ.* Idem ante eum scripsit Tertullianus 3. lib. contra Marcionem, & ante vtrumque Iustinus in colloquio.

3. Exod. 25. *Inspice et fac secundum exemplar, quod tibi in monte monstratum est.* Christum intelligi exemplar, vnde bene sperandi forma sumatur, explicans eum locum docet S. Irenæus li. 4. contra Gnosticos cap. 28.

4. Hierem. 30. *Et erit dux eius ex eo, & princeps de medio eius producetur: et applicabo eum, et accedet ad me. quis enim iste est, qui applicet cor suum, ut appropinquet mihi, ait Dominus? et eritis mihi in populum, et ego ero vobis in Deum.* Quisnam dux ille noster sit, quæ pollicetur sermo propheticus, haud dubium, ait Hieronymus, quin Dominus & saluator secundum carnem ex genere Israel.

5. Esai. 55. *Ecce testem populis dedi eum, ducem ac præceptorẽ gentibus.* De hoc supra lib. 4. c. 1.

6. Esai. 52. *Quoniam non in tumultu exhibitis, nec in fuga properabitis: præcedet enim vos Dominus, et congregabit vos Deus Israel.* Euseb. li. 3. c. 1. de Demonstr. Euang. & Hieronymus præcedere quidem Dominum spiritualiter accipiunt, cum liberat suos de medio nationis prauæ: sed nihil vætat etiam vestigijs sanctitatis Christum intelligere præire, cum suos traducit ad Patrem, iuxta quem modum intelligitur typus fuisse Iosue, & scriptura insinuat.

7. Deut. 3. *Præcipe Iosue, et corrobora eum atque conforta, quia iste præcedet populum istum et diuidet eis terram, quam visurus es.* Sic enim accipit Prosper lib. 2. de prædict. c. 14. & Augustinus 16. contra Faustum cap. 19. & Tertullianus li. 3. contra Marcionem.

8. Deuteron. 32. *Sicut aquila prouocans ad volandum pullos suos, et super eos volitans, expandit alas suas, et assumpsit eum atque portauit in humeris suis. Dominus solus dux eius fuit.* Hieronymus meminit super Malach. 4.

9. Psal. 66. *Vt cognoscamus in terra viam tuam, in omnibus gentibus salutare tuum.* Christum esse viam & salutare dei docent hic Cassiodorus & Augustinus.

IESVS MEDIATOR ET ADVOCATVS HO-
minum. Cap. VI.

QUOIA Christum non ita sequimur, quin sæpenumero & deflectamus ab illo, & aberramus, habemus eundem pium ac benignum intercessorem, ut per eum impetremus & consequamur, quod nullis nostris meritis alioqui possemus. Denique & mala nobis omnia propter Christum condonantur, & bona omnia tribuuntur, cuius & preces & merita despiciere Deus nullo modo potest. Id ut declaret, ita ait.

I. Ioan. 17. Ego pro eis rogo. non pro mundo rogo, sed pro his quos dedisti mihi, quia tui sunt.

II. Ibid. Et pro eis ego sanctifico me ipsum, ut sint & ipsi sanctificati in veritate. Non pro eis autem rogo tantum, sed & pro eis qui credituri sunt per verbum illorum in me: ut omnes unum sint, sicut tu pater in me, & ego in te, ut & ipsi in nobis unum sint.

III. 1. Tim. 2. Unus Deus, unus & mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus.

IV. Heb. 12. Accessistis ad testamenti novi mediatorem Iesum, & sanguinis asperersionem melius clamantem quam Abel. Videte ne recusetis loquentem.

V. 1. Ioan. 2. Sed & si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem Iesum Christum iustum. Et ipse est propitiatio pro peccatis nostris.

VI. Heb. 9. Non enim in manufacta sancta Iesus introiit, exemplaria verorum, sed in ipsum caelum, ut appareat nunc vultui Dei pro nobis.

VII. Heb. 7. Unde & saluare in perpetuum potest, accedens per semetipsum ad Deum: semper vivens ad interpellandum pro nobis.

VIII. Rom. 8. Christus Iesus, qui mortuus est, immo qui & resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis.

1. Ea de re Esai. 37. sic, Et protegam civitatem istam, ut salvem eam propter me, & propter David servum meum. Notat Augustinus in quæstionibus ad Dulcitium cap. ultimo, nomine David intelligi Christum. Quæquã hinc Hieronymus in 2. cont. Pelagianos dialog. & Chrysost. homil. 3. in epist. ad Philippenses, ad literã David intelligunt. Nihil tamen vetat utrumque esse verum. Sed præcipuũ scopũ scripturæ esse Christum, cuius figurã gessit David, nõ est dubiũ.

2. Hierem. 33. Si pactum meum inter diem & noctem, & leges celo & terra non posui: equidem & semen Iacob & Dauid serui mei projiciam. Reducam enim conuersionem eorum, & miserebor eis.

Vt Dauidis nomine, ita etiam Iacobi Christum exprimi docet sanctus Iustinus Martyr in colloquio Tryphonis.

3. Psal. 131. Propter Dauid seruum tuum, ne auertas faciem Christi tui. Hilarius hic Dauid interpretatur Christum ex Dauid uenientem.

4. Psal. 83. Protector noster aspice Deus, & respice in faciem Christi tui. Cassiodorus hic, & Arnobius in Psal.

5. Esai. 22. Et erit quasi pater habitantibus Hierusalem, & domui Iuda. De Christo dici certum ex Hieronymo & reliquis.

6. Exod. 25. Facies & propitiatorium de auro mundissimo. Inde precipiam, & loquar ad te super propitiatorium, ac de medio duorum cherubim, qui erunt super arcam testimonij. Propitiatorium nostrum esse Christum, in quo exaudiamur à Deo, eleganter ostendit Cyrillus in lib. de Incarnat. vnigenit. cap. 13. Prosper quoque de diuinis prædictionib. par. 2. cap. 2.

7. 2. Paralip. 6. Si autem peccauerint tibi (neque enim est homo, qui non peccet) & iratus fueris eis, & conuersi egerint penitentiam, & reuersi fuerint ad te, adorabunt te contra uiam terra sue, & urbis quam elegisti, & domus quam edificaui nomini tuo: tu exaudies de celo, & dimittes populo tuo quamuis peccatori. Aperiantur oculi tui, & aures tue attentæ sint ad orationem que fit in loco isto. Ne auerferis faciem Christi tui: memento misericordiarum Dauid serui tui. Hic quoque templum intelligi Christum, in quod respicere iubeamur, cum oramus, in quo etiam preces nostræ cassæ esse non possint, declarat Tertullianus 3. lib. contra Marcionem: Catholicum, inquit, templum Christus est, in quo Deus colitur, sed longe copiosius Augustinus lib. 16. contra Faustum cap. 10. quin ipse Dominus Ioan. 2. templum nos docuit esse corpus suum.

8. Ezechie. 44. Facient sacerdotes super altare holocausta uestra, & que pro pace offerunt, & placatus ero uobis, ait Dominus Deus. Gregor. in psalm. 4. penitent. Altare Dei filius est, cui sacrificia nostra imponimus. Augustinus quoque contra Faustum lib. 20. cap. 18. Dei altare, inquit, est Christus.

9. Sap. 18. Sed non diu pertransit ira tua. Properans enim homo sine querela deprecari pro populis, proferens seruitutis suæ scutum orationem, & per incensum deprecationem allegans, restitit iræ & finem imposuit necessitati, ostendens quoniam tuus est famulus. In ueste enim poderis, quam habebat, & orus erat orbis terrarum, & pa-

ventium magnalia in quatuor ordinibus lapidum erant sculpta, & magnificentia tua in diademate capitis illius scripta erat. Hunc locum egregiè explicat de Christo in Aaron figurato August. serm. 98. de Tempore, & serm. 99. dicit Aaron fuisse figuram Christi. consentit Prosper, de Prædict. diuin. par. 2. cap. 3. Cæterum in Pontifice summo Aaron, in altari ab Ezechiele prædicto, in templo à Salomone fabricato, in propitiatorio per Mosem erecto, Mediatoris nostri rationes explicari, notius est, quàm vt debeat ostendi.

10. *Eesai. 45. Ego Dominus qui voco nomen tuum Deus Israël, propter seruum meum Iacob & Israël electum meum.* Christum accipi electum Israël, & seruum Dei Iacob, monet Iustinus in Tryphon. Lactant. lib. 4. diuin. institut. cap. 13. Athanas. in li. de vnit. Trinitatis.

11. *Eesai. 41. Confortaui te, & auxiliatus sum tibi, & suscepit te dextera iusti mei.* Dextera Christi susceptum populum Dei, firmum consistere, ne labatur & pereat. Cyrillus hic, Iustinus vbi iam sæpe. Dexteram enim Dei esse filium & hic Cyrillus docet, & sancti cæteri patres.

IESVS RADIX TOTIVS GRATIAE ET IVSTITIAE, caput & corona sanctorum omnium.
Cap. VII.

NE putetur extrinsecus Christus suis iuare vel intercedendo vel docèdo, vel vocàdo & inuitando, quod possunt suo modo etià Angeli, viriq; iusti facere, demonstrat diuinæ literæ, esse penes illum fontè vitæ & salutis, à quo vt à radice & capite procedat omne iustitiæ & sanctitatis bonum. Id verò præstat, non solum qua Deus est, ipsa nèpe sanctitas & iustitia & bonitas, verù etià qua homo est, meritorum suorum, & laborum, & charitatis nos consortio iustificans, quemadmodum est à sacra Tridentina Synodo definitum. Hanc igitur ex Christo Domino in nos iustitiæ sanctitatisque derivationem præclarè nobis ostendunt scripturæ sanctæ ad hunc modum.

1. *Ioã. 1. Lex per Moysen data est: gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Vnde de plenitudine eius nos omnes accepimus.* In lege erant quidem sacramenta, figuræ futurorum. hæc Christus exhibendo, veritatem pro vmbra reddidit. erant etiã præcepta morù, sed ad ea implenda solus Christus attulit auxilium gratiæ. Itaque per Christum

Christi
dum f
II.
Deo, e
III.
so, nisi
tis, vo
tum: q
IV.
Iesum
dem g
quo b
torum
V.
& tra
VI.
tionè,
VII.
gratia
Nam
sed fia
VI
suram
cresca
comp
cund
tum c
IX
ipse e
mort
cui
H
dent
mili
tend
tiam
I
est in
culia
& e
Cyp
Et I

Christum lex impleta est quo ad vtramque partem, quemadmodum scite Augustinus tradit, atque hunc sequutus beatus Leo.

II. 1. Cor. 1. In Christo Iesu, qui factus est nobis sapientia à Deo, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio.

III. Ioan. 15. Sicut palmes non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos, nisi in me manseritis. Ego sum vitis, vos palmites. Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum: quia sine me nihil potestis facere.

IV. Ephes. 1. Qui predestinauit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum in ipsum, secundum propositum voluntatis suæ in laudem gloriæ gratiæ suæ, in qua gratificauit nos in dilecto filio suo. In quo habemus redemptionem per sanguinem eius, remissionem peccatorum secundum diuitias gratiæ eius.

V. Gal. 3. Quod autem viuo, ex fide viuo filij Dei, qui dilexit me, & tradidit semetipsum propter me.

VI. Rom. 5. Sicut per vnus delictum in omnes homines in condēnationē, sic & per vnus iustitiā in omnes homines in iustificationē vite.

VII. Gal. 5. Euacuati estis à Christo qui in lege iustificamini, à gratia excidistis. Nos enim spiritu ex fide spem iustitiæ expectamus. Nam in Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet neque preputium, sed fides, quæ per charitatem operatur.

VIII. Ephes. 4. Vnicuique nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi. Veritatem autem facientes in charitate crescimus in illo per omnia qui est caput Christus: ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem iuncturam summistrationis secundum operationem in mensuram vniuscuiusque membri, augmentum corporis facit ædificationem sui in charitate.

IX. Colos. 1. Et ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant. Et ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis, vt sit in omnibus ipse primatum tenens, quia in ipso complacuit omnem plenitudinem inhabitare.

Hanc tantam Christi eminentiam, vnde omnia nostra dependent, etiam testamentum vetus commendat diuersis fanè similitudinibus, lapidis, paxilli, germinis, atque aliorum, quæ huc tendunt omnia, vt ab illo, & per illum, & in illo omnem nobis iustitiam & vitam constare intelligamus. Sic igitur David.

I. Psal. 117. Lapidem, quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris. Sic ipse Christus exposuit Mat. 21. sic Petrus act. 4. & epistola sua prima cap. 2. Paulus quoque ad Rom. 9. Post hos Cyprianus 2. lib. aduer. Iudæ. c. 16. & in exposit. Orat. Dominicæ. Et Irenæus lib. 3. cap. 5.

2. *Esai. 28. Hæc dicit Dominus Deus, Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem, lapidem probatum, pretiosum in fundamento fundatum. Qui crediderit non festinet. Vel qui crediderit in eum, non confundetur.* Iuxta Paulum ad Rom. 9. & Petrum 1. Pet. 2. Cyprianus in loco proxime notato. Euseb. Cæsar. lib. 1. demonstr. Euang. c. 5. Aug. in psal. 94. & in psal. 3.

3. *Esai. 22. Et figam illum paxillum in loco fideli, & erit in solium gloriae, domui patris sui. & suspendent super eum omnem gloriam domus patris sui, vasorum diuersa genera: omne vas paruulum à vasis craterarum vsque ad omne vas musicorum.* De Christo prædici nemo dubitat, consentiente Hieronymo, cæterisque interpretibus. Cæterum quod nos legimus: Figam illum paxillum in loco fideli: septuaginta veluti paraphrasim facientes apertius transtulerunt, Constituam illum principem in loco fideli.

4. *Zachar. 3. Ecce lapis, quem dedi coram Iesu: in lapide vno septem oculi sunt.* Cyprianus lib. 2. cap. 16. Gregorius 29. lib. Moral. cap. 30.

5. *Zachar. 6. Ecce vir Oriens nomen eius: & subter eum oriatur, & edificabit templum Domino.* Sanctus Gregorius 20. lib. in Iob cap. 21. Recte, inquit, oriens dicitur, cuius iustitiæ lumine, nostræ iustitiæ nox illustratur. Neque enim Christus lux est docendo tantummodo, sed multo etiam magis iustificando, hoc est tenebras peccati pellendo. Hieronymus eodem refert lib. 4. in Hieremiam.

6. *Miche. 4. Et Orietur vobis timentibus nomen Domini, Sol iustitiæ, & sanitas in alis eius, & egrediemini & salietis sicut vituli de armento.* Hic Hieronymus, Sanatos Christus per pœnitentiam portat in humeris suis. Gregorius 8. lib. in Iob cap. 33.

7. *Habac. 2. Adhuc visus procul, & apparebit in finem, & non mentietur. Si moram fecerit, expecta eum, quia veniens veniet, & non tardabit. Ecce qui incredulus est, non erit recta anima eius in semetipso: iustus autem in fide sua viuet.* Septuaginta habent, Ex fide mea viuet. Apostolus ad Rom. 1. ad Galat. 3. ad Hebræos 10. absolutè, Iustus ex fide viuit. Est quidem fides Christi, vt efficientis; est etiam iusti, vt habentis. Hieronymus manifestam esse eam Habacuc de Christo prophetiam, ex cuius fide viuunt iusti. Cyprianus iuxta 70. citat 1. lib. aduer. Iudæ. cap. 5. & 3. ad Quirinum cap. 42. August. 19. de ciuit. cap. 4. & contra duas epistol. Pelag. lib. 1. cap. 3. & lib. 3. cap. 5. Gregorius Papa in 4. cap. Cantic. Euseb. lib. 6. c. 14.

8. *Esai. 53. Et erit iustus ipse iustificans seruos meos multos.* Sic habet nostra editio. Nam Græca septuaginta aliter. Approbat.

bat verò Paulus nostram, vbi docet per vnus Christi iustitiam iustificationem vitæ ad omnes homines peruenisse. Non quòd omnes iustificati sint, sed quòd nullus iustificatus sit, nisi per Christum.

9. *Hiere. 23. Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & suscitabo Dauid germen iustum: & regnabit rex, & sapiens erit, & faciet iudicium & iustitiam in terra. In diebus illis saluabitur Iuda, & Israël habitabit confidenter. Et hoc est nomen quod vocabunt eum, Dominus iustus noster.* August. 18. lib. de ciuitate Dei cap. 33. inter præclaras de Christo prophetias recitat. Hieronymus verò hoc loco, iuxta Hebraicum, inquit, vocabunt eum, Dominus iustitia nostra, iuxta illud Apostoli Qui factus est nobis à Deo sapientia, iustitia, sanctificatio, & redemptio. Lege Fratrem Leonem Augustinianum in opere de Christi Nominibus. Euseb. lib. 7. cap. 9.

10. *Esaï. 4. In illa die erit germen Domini in magnificentia & gloria, & fructus terræ sublimis, & exultatio his qui saluati fuerint de Israël. Et erit qui relictus fuerit in Sion & residuus in Hierusalem, sanctus vocabitur.* Basilius, & Hieronymus. Eusebius verò 2. lib. de Dem. Euang. cap. 37. & Gregor. homil. 3. in Ezechiel.

11. *Esaï. 61. Gaudens gaudebo in Domino, & exultabit anima mea in Deo meo, quia induit me vestimentis salutis, & indumento iustitiæ circumdedit me. Quasi sponsum decoratum corona, & quasi sponsam ornatam monilibus suis. Sicut enim terra profert germen suum, & sicut hortus semen suum germinat, sic Dominus Deus germinabit iustitiam, & laudem coram omnibus gentibus.* Tertullianus lib. 4. contra Marcion. Augustinus epist. 120. & li. 3. de Doctrin. Christiana. cap. 31. Cyrillus lib. 9. in Genes. explanat Christum ideo dici germen iustitiæ, quia in illo iusti euasimus omnes, & cætera.

12. *Hierem. 33. In tempore illo germinare faciam Dauid germen iustitiæ.* In superiore prophetia ob id Christus ornatus corona dicitur vt sponsum, & monilibus vt sponsa, quia ornamenta sanctorum omnia ad ipsum pertinent. Itaque scribitur in Apocalypsi habere in capite suo diademata multa. Germen verò iustitiæ, quòd ex illo vno omnis iustitiæ fructus redundet. Nisi enim in vite manserimus, fructum ferre non possumus.

13. *Ezech. 17. In monte sublimi plantabo illud, & erumpet in germen, & faciet fructum, & erit in cedrum magnam: & habitabunt sub ea omnes volucres, & vniuersum volatile sub umbra illius nidificabit.* Hierony. lib. 5. in Ezech. de Christo Domino, vbi affert illud de grano sinapis, quod ipse docuit Mat. 13.

14. *Ose. 14. Sanabo contritiones eorum, diligam eos spontaneè:*
quia

quia auersus est furor meus ab eis. Ero quasi ros Israël. germinabo sicut liliū, & erumpet radix eius vt Libani, ibunt rami eius, & erit quasi oliua gloria eius, & odor eius vt Libani. Conuertent sedentes in vmbra eius: viuent tritico, germinabunt quasi vinea. Manifeste Oseas, quemadmodum Rupertus Abbas 6. lib. in illum ait, Saluatoris aduētum prædicit, & bona magnifica ex illo ad Dei populum prouentura. Erumpit enim radix eius vt Libani, & inde tracta virtute creuerunt vsque ad cælum rami pulcherrimi.

IESVS VITA AETERNA ET GLORIA
Sanctorum. Cap. VIII.

SUPREMVM hominum desiderium felicitas: hanc in Christo firmam sic diuina scriptura declarat.

I. 1. Ioan. 5. Vt simus in vero filio eius Iesu Christo. hic est verus Deus & vita aeterna.

II. 1. Ioan. 1. Et vidimus & testamur & annuntiamus vobis vitam aeternam, quæ erat apud Patrem, & apparuit nobis.

III. Ioan. 10. Et ego vitam aeternam do eis.

IV. Ioan. 14. Ego sum via veritas & vita.

V. Ioan. 1. In ipso vita erat, & vita erat lux hominum.

VI. Ioan. 17. Hæc est autem vita aeterna, vt cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum.

VII. Ioan. 14. Qui autem diligit me, diligetur à Patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum.

VIII. 1. Pet. 1. In quem desiderant Angeli prospicere. De Christo id dicit.

IX. Heb. 6. Habemus spem incedentem vsque ad interiora velaminis, vbi præcursor pro nobis introiuit Iesus.

X. Tit. 1. Expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei, & Saluatoris nostri Iesu Christi.

XI. Colos. 3. Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria.

XII. 1. Cor. 2. Si cognouissent, nunquam Regem gloriæ crucifixissent.

XIII. Apoc. 5. Dignus es Domine accipere librum, & soluere signacula eius, quia occisus es, & redemisti nos Deo ex omni tribu & lingua & populo & natione, & fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes, & regnabimus super terram.

XIV. Apoc. 7. Non esurient, neque sitient amplius, nec cadet super illos

illos Sol, neque vllus aestus: quoniam agnus, qui in medio throni est, reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum. & absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum.

XVI. Apoc. 21. Ecce venio cito, & merces mea mecum est, reddere vnicuique secundum opera sua. Ego sum α & ω , primus & nouissimus, principium & finis. Beati qui lauant stolas suas in sanguine agni, vt sit potestas eorum in ligno vitæ, & per portas intrent in ciuitatem.

Prophetica eloquia, tametsi paulo tectius, etiam vitæ æternæ largitorem Iesum prædicant.

1. Ezech. 34. Ego Dominus ero eis in Deum, & seruus meus Dauid princeps in medio eorum. Et faciam cum eis pactum pacis, & cessare faciam bestias pessimas de terra. Et ponam eos in circuitu collis mei benedictionem, & deducam imbrem in tempore suo, & pluuia benedictionis erunt. Et habitabunt confidenter absque vlllo terrore.

Hic Hierony. Est infinita promissio beatitudinis. quod autem dicit, Dauid in medio eorum, idem est cum eo quod habet Apocalypsis, Agnus, qui in medio eorum est, reget eos, & deducet ad vitæ fontes aquarum. Augustinus verò in libro de ouibus, qui extat in 9. tomo, & citatur in quibusdam Synodis, totum caput 34. Ezechielis explanat, atque hæc in vita præsentis compleri vult: Dauid autem in medio eorum interpretatur Christum esse mediatorem. Verum non repugnat vtriusque expositio: ex parte enim atque imperfectè illa bona per Christum etiam in carne hac positi consequimur: at plenè atque perfectè non nisi in monte Domini atque vita beata.

2. Esai. 65. Et seruos suos Dominus vocabit nomine alio, in quo qui benedictus est super terram, benedicetur in Deo Amen: & qui iurat in terra, iurabit in Deo Amen. Quia ob liuioni data sunt angustiæ priores, & quia abscondita sunt ab oculis nostris. Ecce enim ego creo celos nouos & terram nouam, & non erunt in memoria priora, & non ascendent super cor. Sed gaudebitis & exultabitis vsque in sempiternum in ijs quæ ego creo. quia ecce ego creo Hierusalem exultationem, et populum eius gaudium. Probat Augustinus lib. 22. de Ciuit. Dei cap. 3. Christum hæc loqui, idque ex capitis initio constat, quod sic habet, Inuentus sum à non querentibus me, tota die expandi manus meas, & cætera: quæ Christi esse verba omnes scriptores agnoscunt. Tractant hæc Athanasius de verbi incarnat. & lib. 1. de Fide vnigenit. & Trinit. Clemens Papa in epist. 3. Ambros. in 1. cap. ad Hebræ. Iustinus in apolog. secunda pro Christianis, Cyprianus 1. lib. adu. Iudæ. cap. 21. Intelligenda verò esse de vita futura, quæ

hic prædicit Esaias, docet Augustinus lib. 20. de Ciuit. cap. 21. & 26.

3. *Esai. 60. Non audietur vltra iniquitas in terra tua, vastitas & contritio in terminis tuis: & occupabit salus muros tuos, & portas tuas laudatio. Non erit tibi amplius Sol ad lucendum per diem, nec splendor Lunæ illuminabit te: sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam, & Deus tuus in gloriam tuam. Non occidet vltra Sol tuus, & Luna tua non minuetur. quia erit tibi Dominus in lucem sempiternā, & complebuntur dies luctus tui. Populus autem tuus omnes iusti.* De præsentē Ecclesia exponit hæc tanta Basilius in psalm. 45. at Cyrillus lib. 9. in Ioan. cap. 46. & Hieronym. lib. 17. in Esaiam non nisi de futura vita: de qua sanè esse sermonem indicat Ioannes in Apocalypsi similia ac pene eadem de cælesti ciuitate scribens cap. 21. & 22. vbi etiam docet hæc ad Christum omnia pertinere, cū lucernam ciuitatis sanctæ dicit esse agnum.

4. *Esai. 25. Præcipitabit Dominus mortem in sempiternum, & auferet Dominus Deus lacrymam ab omni facie, & opprobrium populi sui ab vniuersa terra. Et dicet in die illa, Ecce Deus noster iste: expectauimus eum, & saluabit nos: iste Dominus, sustinuimus eum, exultabimus & letabimur in salutari eius.* Et hæc quoque alludit Ioannes in Apocalypsi cap. 21. de quibus Euseb. lib. 4. Demonstr. Euangel. cap. 21. Irenæus lib. 5. contra hæreses. De Christo verò loqui Esaiam, qui mortem sit præcipitaturus, & veniens salutem daturus ijs qui sese expectauerunt, indicant Theodoretus hic, Athanas. de Incarnat. verbi, Origenes homil. 23. in 28. Numer. Tertullianus in libro de Resurrectione carnis.

5. *Esai. 35. Ambulabunt qui liberati fuerint, & redempti à Domino conuertentur, & venient in Sion cum laude, & lætitia sempiterna super capita eorum: gaudium & lætitiā obtinebunt, fugiet dolor & gemitus.* Alludit huc Paulus ad Hebræos scribens, Accessistis ad Sion montem, & ad ciuitatem Dei viuentis, & ad cælestem Hierusalem &c. Augustin. in festo omnium sanctor. ser. 27. Ambros. in psalm. 37. Tertullianus de Resurrect. carnis

6. *Hierem. 31. Custodiet eum quasi pastor gregem suum. Redemit enim dominus Iacob, & liberabit eum de manu potentioris. Et venient & laudabunt in monte Sion, & confluent ad bona Domini sit perfumento et vino et oleo et fetu pecorum et armentorum: eritque animarum eorum quasi hortus irriguus, & vltra non esurient. Tunc letabitur virgo in choro, iuuenes & senes simul, & conuertam luctum eorum in gaudium, & consolabor eos, & lætificabo à dolore*

lore suo. Hæc omnia, ait Hieronymus, nunc ex parte tribuuntur, tunc autem dabuntur in pleno, quando videbimus faciem ad faciem.

7. Habac. 3. Ego autem in Domino gaudebo, & exultabo in Deo Iesu meo. Deus Dominus fortitudo mea: & ponet pedes meos quasi ceruorum, & super excelsa deducet me victor in psalmis canentem. Augustin. 18. de ciuit. cap. 32. Hieronymus hic, Ad caelestia perducet me, vñ inter Angelos canam gloriam. Nam quòd Iesus sit gloriæ Rex & largitor, aperte canit Dauid.

8. Psal. 23. Eleuamini portæ aternales, & introibit Rex gloria. Quem locum, vt cæteros missos faciam, Dionysius Areopagita cap. 7. de caelesti Hierarc. sic explicat: Quoddam Angelos ex ipsis inducunt sacrae literæ à prioribus sacramenta perdiscere: Dominumque caelestium virtutum esse ac Regem gloriæ, qui humana forma assumptus esset in cælum, alijs docentibus nosse.

9. Psal. 149. Exultabunt sancti in gloria, letabuntur in cubilibus suis: exultationes Dei in gutture eorum, & gladij accipites in manibus eorum. Letetur Israël in eo qui fecit eum, & filie Sion exultent in Rege suo. Prosper & Augustinus ad præsentem Ecclesiam accommodant: Eutymius & Cassiodorus ad futuram respiciunt. Vtrumque bene, hic ex parte, perfecte illic.

10. Psalm. 144. Memoriam abundantia suauitatis tuae erubescunt, & iustitia tua exultabunt. Miserator & misericors Dominus, patiens & multum misericors. Suanis Dominus vniuersis, & miserationes eius super omnia opera eius. Gloriam regni tui dicent, & potentiam tuam loquentur. Et hæc præsentis vitæ tribuunt Augustinus, & Basilus: verum inchoata hic, perficientur in patria.

11. Ioëlis 3. Et erit in die illa stillabunt montes dulcedinem, & colles fluent lacte & melle, & per omnes riuos iuda ibunt aqua: & fons de domo Domini egredietur, & irrigabit torrentem spinarum. Et iudea in aeternum habitabitur, & Hierusalem in generatione & generationem. Repertus omnia hæc de futura beatitudine: Hieronymus partim ad Ecclesiam in terris agentem, partim ad caelestem refert. Futuræ autem vitæ possessionisque distributio pertinere ad Christum sub typo docemur.

12. Deut. 3. Iesus præcedet populum istum, & diuidet eis terram, quam visurus es. Et rursus Iosue 1. Tu sorte diuides populo huic terram, pro qua iuravi patribus tuis, vt traderem eam illis.

188 DE CHRISTO REVELATO LIB. V.

Magnum hinc sacramentum diuinitus patefactum, quod verus
caelestisque Iesus esset terram promissionis, idest vitam æternam
daturus fidelibus, commendant mirificè sancti Patres,

Irenæus quidem lib. 4. contra hæres. cap. 50.

Iustinus autem in Tryphone, Tertullianus

3. contra Marcionem, omnium co-
piofissimè Augustinus lib.

16. contra Faustum
cap. 19.

FINIS LIBRI QVINTI.

DE

D

IE

tanti p
confer
ex diu
rem in
I.

DE CHRISTO REVELATO

LIBER SEXTVS.

IESV MATER MARIA
super omnes Deo grata, & nostræ salu-
tis administra electa diuinitus.

Cap. I.

DE Christi excellentia & benignitate quas Paulus appellat diuitias Christi, cōmunitè quæ visa sunt exponenda, diximus hætenus. Singulares res & proprios actus, in quibus maximè elucet diuinæ prophetiæ vis, deinceps persequemur. Ac de illius infantia & natiuitate secundum carnem liber hic sextus ager, cuius initium à beatissima Iesu matre Maria sumendum fuit, quòd mysterij tantæ præcipua administra fuerit, & ad laudes Dei nostri plurimū conferat laudare Mariam. Itaque decerpimus quædam præclara ex diuinis literis, quæ pro instituto nostro sufficere queant, latiorẽ in messe vberissima campum alijs relinquentes.

*l. Luc. I. Ingressus Angelus ad eam dixit, Ave gratia plena,
Dominus*

Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus. Quæ cum audisset, turbata est, & cogitabat qualis esset ista salutatio. Et ait Angelus ad eam: Ne timeas Maria, inuenisti enim gratiam apud Deum. Ecce concipies & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum. Hic erit magnus, & filius Altissimi vocabitur. Et ait Maria, Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco, &c.

II. Ibi. Dixit autem Maria, Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum.

III. Ibi. Et factum est, ut audiuit salutationem Mariæ Elisabeth, exultauit infans in utero eius: & repleta est Spiritu sancto Elisabeth, & exclamauit voce magna, & dixit, Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Et vnde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me?

IV. Ibi. Et ait Maria: Magnificat anima mea Dominum, & exultauit Spiritus meus in Deo salutari meo. Quia fecit mihi magna qui potens est, & sanctum nomen eius. Quia respexit humilitatem ancillæ suæ: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

V. Luc. 2. Maria autem conseruabat omnia verba hæc conferens in corde suo.

VI. Ibi. Et mater eius conseruabat omnia verba hæc in corde suo.

VII. Ioan. 2. Et deficiente vino, dicit mater Iesu ad eum, Vinum non habent. Et dicit ei Iesus, Quid mihi & tibi est mulier? Non dum venit hora mea. Dixit mater eius ministris, Quodcumque dixerit vobis, facite.

VIII. Mar. 12. Adhuc eo loquente ad turbas, ecce mater eius & fratres stabant foris, quærentes loqui ei.

IX. Ioan. 19. Stabat autem iuxta crucem Iesu mater eius, & soror matris eius Maria Cleopha, & Maria Magdalene.

X. Act. 1. Hi omnes erant vnanimiter perseuerantes in oratione, cum mulieribus, & Maria matre Iesu, & fratribus eius.

XI. Apocal. 12. Signum magnum apparuit in celo: mulier a mixta Sole, & Luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarum duodecim, & cætera. De Beata Virgine Deipara explicat Bernardus in sermone de ijs verbis. Epiphanius hæres. 78. Augustinus lib. 4. de symbolo cap. 1. Bonaventura de Ecclesiastica Hierarchia parte 4. Atque in nouo testamento hæc potissimum de Maria Dei matre referuntur. In veteri etsi minus explicata, multo tamen plura inueniuntur.

1. Genes. 3. Inimicitias ponam inter te & mulierem, & seminum tuum, & semen illius. ipsa conteret caput tuum. Ita enim habet lectio

lectio r
phanus
cius. lib
sus est.

2. G
adiutori
stinus li

cap. 33
hoc Virg

Trypho

3. G
ria Bon

4. G
ter esset
tas hære
nus lib.

5. E
in manu

& chor
enim ma

Hieron

Virgine
mon. d

6. E
rum. &

eam au

per cir

typos d

Allum

ferm. 8

7. T
ui, & t

nasse a

pore in

lib. 3.

8. b
benedi
& dex
capite
lib. de
B. Vir

9.

lectio nostra vulgata. Quod de Sancta Virgine accipiunt Epiphanius in hæres. 78. Rupertus Tuitiensis de Trinit. & operibus eius. lib. 1. cap. 9. & in Naum cap. 3. Bernardus serm. 2. super missus est.

2. *Genes. 2. Non est bonum hominem esse solum: faciamus ei adiutorium simile sibi.* Ad Mariam quodammodo refert Augustinus lib. 1. de Doctrina Christiana cap. 14. & Irenæus lib. 3. cap. 33. Quod alligauit, inquit, virgo Eua per incredulitatē, hoc Virgo Maria soluit per fidem. Similia habet Iustinus Martyr in Tryphone.

3. *Genes. 2. Plantauit Dominus paradysum voluptatis.* De Maria Bonauent. in lib. de Eccles. Hierar. par. 4. Irenæus lib. 3. c. 33.

4. *Gen. 3. Et vocauit Adam nomen vxoris suæ Eua, eo quod mater esset cunctorum viuentium.* Epiphanius contra Antidicomaritas hæres. 78. Athanasius in sermone, de sancta Deipara. Augustinus lib. de quinque hæresibus cap. 4.

5. *Exod. 15. Sumpsit Maria prophetissa soror Aaron tympanum in manu sua, egressæque sunt omnes mulieres post eam in tympanis & choris, quibus præcinebat dicens, Cantemus Domino: gloriosè enim magnificatus est: equum & ascensorem eius deiecit in mare.* Hieronymus in epist. ad Eustochium, Bernardus homil. 2. de B. Virgine, Petrus Canisius de Maria lib. 4. cap. 5. Damascenus in sermone, de Assumptione.

6. *Exod. 25. Facient mihi sanctuarium, & habitabo in medio eorum. & infra, Arcam de lignis Sethim compingite, & deaurabis eam auro mundissimo intus & foris, faciesque supra coronam auream per circuitum.* Sanctuarium atque Arcam Beatæ Virginis fuisse typos docet S. Thomas 3. parte quæst. 27. art. 2. Damascenus de Assumptione Mariæ, Canisius lib. 1. de Maria cap. 6. Ambrosius serm. 80. Athanasius serm. de sanct. Deipara.

7. *Numer. 17. Inuenit germinasse virgam Aaron in domo Leui, & turgentibus gemmis eruperant flores.* Virgam Aaron germinasse ac floruisse in Maria interpretatur August. serm. 3. de tempore in 10. tomo, & Bernardus serm. 2. de B. Virgine, Irenæus lib. 3. cap. 33.

8. *Iudic. 5. Benedicta inter mulieres Iabel vxor Haber Cynai, & benedicetur in tabernaculo suo. Sinistram manum misit ad clauum, & dextram ad fabrorum malleos, percussitque Sysaram, querens in capite vulneri locum, & tempus valide perforans.* Ambrosius in lib. de viduis de Ecclesia interpretatur. Bonauentura in speculo B. Virg. c. 13. eleganter de B. Maria exponit.

9. *Num. 24. Orietur stella ex Iacob.* De B. Virgine accipit Bernardus

nardus serm. 2. in Missus est. & Bonavent. vbi supra.

10. 1. Reg. 25. *Et ait Dauid ad Abigail, Benedictus Dominus Deus Israël, qui misit te hodie in occursum meum, & benedictum eloquium, & benedicta tu, quæ prohibuisti me ne irem ad sanguinem.* Bonaventura in carminibus de B. Virg. tomo 2. & in speculo B. Virginis cap. 8. & 12.

11. *Ibi. Et ait Abigail, Ecce famula tua sit in ancillam, ut lauet pedes seruorum Domini mei.*

12. 2. Reg. 5. *Habitauit autem Dauid in arce Sion, & vocauit eam Ciuitatem Dauid, & edificauit in gyro à Mello & intrinsecus.* Arcem Sion ciuitatemque Dauid ab ipso edificatam intelligi Mariam matrem Domini, Augustinus lib. 17. de Ciuit. Dei. c. 16.

13. 3. Reg. 8. *Tunc ait Salomon, Aedificans aedificauit domum in habitaculum tuum, firmissimam solium tuum in sempiternum.* Et hanc domum definit Virginem Damascenus in serm. de Assumpt. & Bonaventura in carmin. de B. Virg. tomo 2. & de Ecclesiast. Hierarch. parte 4. in fine. Cyrillus in homil. de Virg. Deipara.

14. *Ibi. Impleuerat gloria Domini domum Domini.* Et hoc eodem modo.

15. 3. Reg. 7. *Domum suam edificauit Salomon tredecim annis, & ad perfectum usque perduxit.* Bonavent. in speculo B. Virginis c. 7. itidemque Bernardus.

16. 3. Reg. 10. *Fecit etiam Rex Salomon thronum de ebore grandem, & vestiuit eum auro fuluo nimis, qui habebat sex gradus, & cetera. Non est factum tale opus in vniuersis regnis.* Petrus Damianus serm. 1. de Natiuitate Mariæ. Bonavent. in carmin. de B. Virg. & p. 4. de Eccles. Hierarch.

17. *Iob. 3. Expectet lucem & non videat, neque ortum surgentis Auroræ.* Thomas in 4. sentent. distinct. 30. quæst. 2. art. 1. Bonaventura in speculo B. Virginis cap. 9. Vbi fuse declarat quemadmodum Virgo sit aurora pulcherrima. noctem verò cum Gregorio Papa definit originale peccatum. Negat tamen hoc testimonio colligi conceptionem Mariæ fuisse peccati originalis experte; quando de solo ortu, hoc est natiuitate illius, pronuntiet scriptura caruisse nocte vel caligine. Verùm scripturæ phrasis magis habet vt ortum intelligamus primum rei cuiusque exordium, ac potius natiuitatem in vtero, quàm ex vtero. Quod sanè ipse contextus beati Iob probat, cum in eodem capite pro eodem ponat, Pereat dies in qua natus sum, & nox in qua dictum est, conceptus est homo. Itaque ad immaculatam Dei genitricis conceptionem comprobendam non absurdè illud testimonium ex Iob adhiberi potest.

rest. N
repu
Catho
placet
18.
ra con
acies o
de Ecc
9. San
19.
eam, B
git in
eam, B
ribus s
qui te
hodie
homin
B. Virg
20.
gloria
quia fec
amauer
13.
21.
mosa va
amabili
habuitq
& posu
in Carn
22.
garet pr
militati
nobis, &
cap. 3.
23.
portas S
mo & h
letantim
cinit Vi
qua eti
& in 17
2. Hier

test. Neque aut Thomas aut Bonaventura aut etiam Bernardus repugnarent, quin potius vehementer gratularentur, si Ecclesiæ Catholicæ pium ea de re iudicium, ut liceat cuique tenere quod placet, affecti essent.

18. *Cantic. 6. Quæ est ista quæ progreditur, quasi Aurora consurgens, pulchra ut Luna, electa ut Sol, terribilis ut castrorum acies ordinata.* Eleganter atque copiose docet Bonavent. part. 4. de Eccles. Hierar. cur Aurora Maria, itemque in speculo B. Virg. c. 9. Sanctus etiam Bernardinus in serm. de Natiuit. Mariæ.

19. *Iudith. 13. Vniuersi autem adorantes Dominum dixerunt ad eam, Benedixit te Dominus in virtute sua, quia per te ad nihilum redegit inimicos nostros. Porro Ozias princeps populi Israel dixit ad eam, Benedicta es tu filia à Domino Deo excelso præ omnibus mulieribus super terram. Benedictus Dominus, qui creauit cælum & terram, qui te direxit in vulnera capitis principis inimicorum nostrorum: quia hodie nomen tuum ita magnificauit, ut non recedat laus tua de ore hominum.* Canisius lib. 1. cap. 2. de Maria. Bonavent. in Carmin. de B. Virg. & in speculo cap. 8.

20. *Iudith. 15. Benedixerunt eam omnes vna voce dicentes, Tu gloria Hierusalem, tu letitia Israel, tu honorificentia populi nostri: quia fecisti viriliter, & confortatum est cor tuum, eo quod castitatem amaueris.* Hoc quoque Bonavent. in eodem speculo cap. 12. & 13.

21. *Aester. 2. Quæ non quæsiuit muliebrem cultum. Erat enim forma valde, & incredibili pulchritudine omnium oculis gratiosa & amabilis videbatur. Et adamauit eam Rex plusquam omnes mulieres, habuitque gratiam & misericordiam coram eo super omnes mulieres, & posuit diadema regni in capite eius.* In tom. 2.º perum Bonavent. in Carminibus de B. Virgine.

22. *Ibid. cap. 15. Et mandauit ei ut ingrederetur ad Regem, & rogaret pro populo suo & pro patria sua: Memorare, inquit, dierum humilitatis tue, & quomodo nutrita es in manu mea. loquere Regi pro nobis, & libera nos à morte.* Bonavent. in speculo B. Virginis cap. 3.

23. *Psal. 86. Fundamenta eius in montibus sanctis. diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob. Nunquid Sion dicet, Homo & homo natus est in ea, & ipse fundauit eam Altissimus. Sicut letantium omnium habitatio est in te.* Hunc psalmum Ecclesia concinit Virgini: esse autem eam, quam ipse fundauit Altissimus, de qua etiam natus est homo, præclare Augustinus in eum psalmum & in 17. de ciuit. cap. 16. Ambrosius quoque lib. 3. de Fide cap. 2. Hieronymus in eum psalmum.

24. *Psal. 45. Fluminis impetus lacificat ciuitatem Dei: sanctificauit tabernaculum suum. Altissimus: Deus in medio eius non commouebitur: adiunabit eam Deus mane diluculo.* Tabernaculum hic Dei accipiunt Mariam Ioannes Damascenus in suis carminibus, Athanasius in serm. de sancta Deipara, Methodius in homil. de Hypopanthi Domini, Augustinus lib. 17. de Ciuit. c. 16. Cætera quoque optime congruunt in Mariam.

25. *Psal. 44. In muneribus vultum tuum deprecabuntur omnes diuites plebis. Omnis gloria eius ab intus filie regis in simbris aureis, circumamicta varietatibus. Afferentur Regi virgines post eam: proxima eius afferentur tibi: afferentur in letitia & exultatione, adducuntur in templum Regis.* Hæc ad sanctam Virginem refert merito Athanasius in sermone de sancta Deipara.

26. *Psal. 88. Et thronus eius sicut Sol in conspectu meo, & sicut Luna perfecta in æternum, & testis in cælo fidelis.* Thronum Dei hic Mariam accipit Bonauentura de Ecclesiastica Hierarchia parte 4. & in speculo c. 8. quin etiam ipsa Ecclesia celsitudinem throni vocat in officio Natiuitatis illius.

27. *Prou. 9. Sapientia edificauit sibi domum, excidit columnas septem.* De Maria interpretatur Hieronymus in serm. de Virgine. Maria. Bernardus quoque & Bonauentura in speculo cap. 7.

28. *Cantic. 3. Ferculum fecit sibi Rex Salomon de lignis Libani. Columnas eius fecit argenteas, reclinatorium aureum, ascensum purpureum, media charitate construit propter filias Hierusalem.* De Ecclef. Hierarch. p. 4. Bonauent.

29. *Prou. 8. Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quicquam faceret à principio. ab æterno ordinata sum, & ex antiquis, antequam terra fieret. Nondum erant abyssi, & ego iam concepta eram.* Ecclesia accommodat. Virgini in officio Natiuitatis: explicat pulchrè Bonauentura de Ecclesiast. Hierarchia p. 4. in 2. tomo.

30. *Ibi. Beatus homo qui audit me, & qui vigilat ad fores meas quotidie, & obseruat ad postes ostij mei. Qui me inuenerit, inueniet vitam, & hauriet salutem à Domino.* Hoc animæ omnes electæ satis experiuntur.

31. *Ecclesiast. 24. Et qui creauit me, requieuit in tabernaculo meo, & dixit mihi, In Iacob inhabita, & in Israel hereditare, & in electis meis mitte radices.* Ecclesia in officio B. Mariæ. Bonauentura de Ecclef. Hierarch. p. 4.

32. *Ibi. Sicut cinnamomum & balsamum odorem dedi: quasi myrrha electa dedi suauitatem odoris: & quasi storax & galbanus et vngula*

gula & gutta, & quasi Libanus non incisus vaporavi habitationem meam, & quasi balsamum non mixtum odor meus. ego quasi terebintibus extendi ramos meos, & rami mei honoris & gratia. Ego quasi vitis fructificavi suauitatem odoris: & flores mei fructus odoris & honestatis. Ego mater pulchrae dilectionis & timoris & agnitionis & sanctae spei. In me gratia omnis vitae & veritatis, in me omnis spes vitae & virtutis. Transite ad me omnes qui concupiscitis me, & a generationibus meis implemini. Spiritus enim meus super mel dulcis, & hereditas mea super mel & fauum. Quae de aeterna sapientia, eadem de illius matre canit Ecclesia. Tractat totum hunc locum Bonauentura Dei genitricis Mariae studiosissimus amator in specul. cap. 8. & de Eccles. Hierar. p. 4.

33. Ibi. Ego quasi trames aquae immensa de fluuio, ego quasi fluuius Dorix, et quasi aqua ductus exiui de paradiso.

34. Cantic. 4. Quam pulchra es amica mea, quam pulchra est sicut vita coccinea labia tua, eloquium tuum dulce. Sicut turris David collum tuum. mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium. Tractat haec de Maria Augustinus, seu potius Fulbertus serm. 35. de sanctis, Andreas Cretensis apud Surium in serm. de Assumptione Virginis.

45. Ibi. Tota pulchra es amica mea, et macula non est in te. Damascenus serm. de Assumpt.

36. Ibi. Pulchriora sunt vbera tua vino, et odor unguentorum tuorum super omnia aromata. Fauus distillans labia tua sponsa: mel et lac sub lingua tua, et odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris. Hortus conclusus soror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus. Emissiones tuae paradysus. Fons hortorum, puteus aquarum viuentium, quae fluunt impetu de Libano. Sponsam, cui epithalamium Spiritus sanctus canit, praecipue esse sanctissimam Virginem, docet Augustinus serm. 10. de Tempore. Mater, inquit, sponsa: & ipse quem genuit, sponsus. Hieronymus contra Iouinianum ad Pammachium, Ambrosius de institutione Virginis cap. 9. Bonauentura in speculo. c. 8. hortum conclusum, & fontem signatum, & caetera de Maria.

37. Cant. 6. Vna est columba mea, perfecta mea: viderunt eam filiae, et beatissimam predicauerunt, reginae et laudauerunt eam. Laurentius Iustinianus in serm. de Assumptione.

38. Cantic. 7. Quam pulchra es & quam decora charissima in delicijs? Ambrosius. De institutione. Virg. c. 14.

39. Cant. 8. Quis mihi de te fratrem meum sugentem vbera matris meae, ut inueniam te foris, & deosculeri te, & tam me nemo despiciat? Incarnatum verbum alloquitur sponsa, matrem suam

compellans Virginem, quæ mater exitit cunctorum viuentium.

40. *Esa. 2. Et erit in nouissimis diebus preparatus mons domus Domini in vertice montium, & eleuabitur super colles.* Montem omnibus collibus ac montibus superiorem celsit udine sanctitatis hoc loco Mariam significari vult Gregorius Papa in 1. lib. Regum cap. 1. itemque Eutymius in cantic. Habacuc, explicans illud, De monte vmbroso.

41. *Daniel. 2. De monte abscissus est lapis sine manibus, & percussit statuam.* Lapidem Christum, montem Mariam altissimam perfectione, vnde sine manibus, idest nulla virili cooperatione, ortus est Christus. ita D. Irenæus lib. 3. cap. 28. & Ioannes Damascenus in suis carminibus.

42. *Zachar. 2. Possidebit Dominus Iudam partem suam in terra sanctificata, & eliget adhuc Hierusalem.* Irenæus lib. 3. cap. 31. de terra à nemine rigata & laborata, idest de Virgine Maria oportuisse Christum nasci, sicut primus Adam de virgine terra productus est. Terram vocat Ambrosius in Psal. 1. Mariam Virginem. Hæc ergo est terra sanctificata, in qua Dominus recuperat plebem suam.

Multa quoque alia passim occurrunt de Dei matre in sacris literis: quorum nonnulla eaque illustria sequentibus capitibus referentur, cum de Dei conceptu & partu agetur.

IESVS DE SPIRITU SANCTO

conceptus ex Virgine, & natus.

Cap. II.

1. **M**ATTH. 1. *Cum esset disponsata mater Iesu Maria Ioseph, ante quam conuenirent, inuenta est habens in utero Spiritu sancto.*

11. *Luc. 1. Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideoque quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei.*

1. *Esa. 7. Propter hoc dabit Dominus ipse vobis signum. Ecce virgo concipiet & pariet filium, et vocabitur nomen eius Emmanuel.* Hoc testimonium, quod etiam Matthæus Euangelista in Maria completum posuit, aduersus Iudæos & Hæreticos vix est vllus ex patribus qui non pertractet. Iustinus Martyr egregiè in Tryphone, & in 2. pro Christianis Apologia, Irenæus lib. 3. cap. 9. & 21. & 24.

Athanas.

Athanasius de Incarnatione verbi latè. Cyprianus aduers. Iudæos lib. 2. cap. 9. Basilius in homil. de Epiphani. Domini. Ricardus de sancto Victore duos libros edidit de ea prophetia. Iudæos refellit latè Euseb. lib. 7. cap. 1.

2. Hièrem. 31. *Quia creauit Dominus nouum super terram, Femina circumdabit virum.* De Mariæ conceptu Hieronymus illic. August. serm. 9. de Tempore. Cyprianus in serm. de Natiuitate Domini. Bernard. serm. 2. super Missus est.

3. Prou. 30. *Tria sunt difficilia mihi, et quartum penitus ignoro: viam aquile in calo, viam colubri super petram, viam nauis in medio mari, et viam viri in virgine.* Sic habet interpretatio septuaginta seniorum, quam supra esse authenticam satis ostendimus. Est enim Hebraice. Alma. quod de sola virgine dici affirmat Hieronymus in 7. cap. Esaiæ. Quare de virgineo partu prophetaffe Salomonem, cum dixit sibi esse penitus ignotam viam viri in virgine, sentiunt non ignobiles auctores; Cornelius Iansenius in Proverb. cap. 30. Nicolaus Lyra ibidem, Ludouicus Leo Augustinianus de Nominibus Christi lib. 3.

4. Esai. 53. *Generationem eius quis enarrabit?* Ad temporalem ex virgine natiuitatem refert Leo Papa serm. de Natiu. Augustinus tract. 31. in Ioan. Irenæus lib. 3. cap. 21. Iustinus in colloquio.

5. Psal. 71. *Descendet sicut pluuia in vellus; et sicut stillicidia silbantia super terram.* Ecclesia in offic. octau. Natiuit. Cassiodorus in psal. 71. Chrysostomus in demonstratione quòd Christus sit Deus, & in exposit. illius versiculi in 1. tomo. Bernard. serm. 2. super Missus est.

6. Ezech. 44. *Et conuertit me ad viam portæ Sanctuarij exterioris, quæ respiciebat ad Orientem, et erat clausa. Et dixit Dominus ad me, Porta hæc clausa erit: non aperietur, et vir non transiet per eam, quoniam Dominus Deus Israel ingressus est per eam: eritque clausa Principi.* Hieronymus li. 1. contra Iouinianum, & in Ezechielem. Ambrosius de Institutione Virginis ca. 7. & 8. & in epist. 31. Thomas in Esai. cap. 7. Cyprianus in expositione Symboli fuse.

7. Exod. 3. *Apparuit Moysi Dominus in flamma ignis de medio rubi: et videbat quòd rubus arderet et non combureretur.* Bernardus homil. 2. super Missus est. Ecclesia in offic. octau. Natiu.

8. Psal. 118. *Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo.* Cassiodorus ibi. Augustinus ibi, & homil. 36. Ambros. serm. 80.

9. Esai. 11. *Et egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Et requiescet super eum spiritus Domini.* Iustin. in

2. apolog. Irenæus lib. 3. cap. 10. Hieronymus ibi. Ambros. de Spiritu sancto. lib. 1. c. 5. & lib. 2. in Luc. c. 1. Bernard. homil. 2. in Misus est. Hi omnes virgam Mariam intelligunt, florem Iesum.

10. Esai. 53. *Et erit sicut radix de terra sitienti.* Eusebius Cæsariensis lib. 3. & de Demonstrat. Euang. cap. 2. radicem de terra sitienti exponit Christum de Maria, quam nullus vir adijt. Eodem modo Franciscus Vntablo ibi.

11. Esai. 45. *Rorate cali desuper, & nubes pluant iustum: aperiatu terra, & germinet saluatorem: & iustitia oriatur simul. Ego Dominus creavi eum.* Lactantius lib. 4. instit. diuina. cap. 12. Hieronymus ibi. Gregorius Nazianzenus orat. 1. contra Iulianum. Chrysostomus homil. in psal. 71. Augustinus de quinque hæresibus, cap. 4.

12. Esai. 62. *Donec egrediatur ut splendor iustus eius, & saluator eius ut lampas accendatur.* Athanas. de essentia Patris & Filij. Aug. de vnitate. Eccles. cap. 7. Lux de luce procedit sine violatone: sic Christus natus ex patre in æternitate, ortus ex matre in tempore.

13. Psal. 84. *Ut inhabitet gloria in terra nostra. Misericordia & veritas obuiauerunt sibi: iustitia & pax osculata sunt. Veritas de terra orta est, & iustitia de celo prospexit. Etenim Dominus dabit benignitatem, & terra nostra dabit fructum suum.* Aug. & Cassiod. ibi. Hiero. in 45. Esai.

14. Esai. 8. *Ingrederere ad prophetissam, & ingressus sum ad prophetissam, & concepit & peperit puerum. Et dixit Dominus, Voca nomen eius, &c.* Magno sancti Patres consensu docent hic prædictum conceptum & partum Emmanuelis ex Virgine, quam vocari prophetissam volunt, quicquid Iudæi contradicant. Sic Tertullianus in lib. aduersus Iudæos, Epiphanius tomo 2. lib. 3. hæres. 78. Nazianzenus orat. in sanctum Pascha, Basilijus in cap. 8. Esai. Euseb. lib. 7. dem. 2. latè.

15. Hierem. 17. *Et homo est, & quis cognoscet eum?* Hoc iuxta septuaginta frequenter vsurpant veteres ad Christi incarnationem asserendam, præsertim Irenæus lib. 3. cap. 20. & 21. & lib. 4. cap. 66. & August. lib. 18. de Ciuit. cap. 33. & lib. 22. contra Faustum cap. 40.

I
I
I. N
II. N
Nazaret
eset de d
sibi vxor
dies ut p
inuoluit
uersario
III. J
Bethleem
1. M
ex te eni
eius ab in
Matthæ
Tractat
Christus
lib. 7. cap
2. P
in camp
co, ubi
phetatu
3. cap. 9
3. H
ram. S
vmbros
quæ sit
& lib. 4
S. Cyri
Iudæos
tis: mo
rius app
4. I
bis: &
tur non
turi sec
cis non

IESVS IN BETHLEEM NATVS

Pauper, Rex. Cap. III.

I. **M**AT. 2. Cum natus esset Iesus in Bethleem Iuda.

II. **M**LUC. 2. Ascendit autem & Ioseph à Galilæa de ciuitate Nazaret in Iudæam ciuitatem Dauid, que vocatur Bethleem, eo quòd esset de domo & familia Dauid, ut profiteretur cum Maria desponsata sibi vxore pregnante. Factum est autem, dum essent ibi, impleti sunt dies ut pareret. Et peperit filium suum primogenitum, & pannis eum inuoluit, & reclinauit eum in præsepio, quia non erat ei locus in diuersorio.

III. Ioan. 7. Nonne scriptura dicit, quia ex semine Dauid, & de Bethleem castello, ubi erat Dauid, venit Christus?

1. Miche. 5. Et tu Bethleem Ephrata paruulus es in millibus Iuda: ex te enim mihi egredietur qui sit Dominator in Israël, & egressus eius ab initio, à diebus æternitatis. Celebre vaticinium est, quod Matthæo teste scribæ agnouerunt, Ioanne auctore, etiam turbæ. 7. Tractat Iustinus in 2. Apolog. Chrysostom. in Demonstrat. quòd Christus Deus. Iunilius lib. 2. de part. diuinæ legis, c. 22. Euseb. lib. 7. cap. 4. & l. 6. c. 1.

2. Psal. 131. Ecce audiuius eam in Ephrata: inuenimus eam in campis syluæ. Introibimus in tabernaculum eius, adorabimus in loco, ubi steterunt pedes eius. Et locum Natiuitatis Christi hic prophetarum definiunt Eusebius lib. 7. c. 2. demonstr. S. Irenæus lib. 3. cap. 9. Hilarius in psal. 131. Cassiodorus ibidem.

3. Habac. 3. Deus ab Austro veniet, & sanctus de monte Pharam. Siue iuxta septuaginta, De Themam veniet, & de monte umbroso. Ab Austro siue de Themam venit, hoc est de Bethleem, quæ sita est Hierosolymæ ad Austrum. ita S. Irenæus lib. 3. c. 23. & lib. 4. cap. 66. ita Eutymius in expositione cantici Habacuc. ita S. Cyrillus in ferm. de occurfu Domini. ita Tertullianus contra Iudæos. Atque hæc quidem vaticinia indicant locum Natiuitatis: modum verò, quo partim gloriosus, partim pauper & inglorius apparuit, explicant sequentes prophetiæ.

4. Esai. 9. Paruulus enim natus est nobis, & filius datus est nobis: & factus est principatus eius super humerum eius. Et vocabitur nomen eius Admirabilis, Consiliarius, Deus, Fortis, Pater futuri seculi, Princeps pacis. Multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis: super solium Dauid, & super regnum eius sedebit,

vt con-

ut confirmet illud, et corroboret in iudicio et in iustitia à modo & usque in sempiternum. Non indiget expositionibus illustrissima prophetia, quam versant vbiq; sancti. Hieronymus illic. Euseb. lib. 7. c. 4. & li. 9. c. 8. Basil. li. 2. contra Eunomium. Ambros. in c. 8. ad Roman. Chrys. in homil. contra Anomæos. Cyrill. serm. de Occursu Domini. August. serm. 10. de Tempore, & lib. quæst. super Iudic. c. 52. 53. 54. & alij aliàs. siue nostram siue septuaginta lectionem cõfulas. tamen si videatur discrepare Hieronymus.

5. Hierem. 14. *Expectatio Israel, Saluator eius in tempore tribulationis. quare quasi colonus futurus es in terra? & quasi viator declinans ad manendum? Quare faturus et velut vir vagus, ut fortis qui non potest saluare? Tu autem in nobis Domine, & nomen tuum inuocatum est super nos. ne derelinquas nos.* De extrema Christi pauperie in diuersorio nascentis accipit Hieronymus, & recitat Marinarius Carmelita lib. 2. Concordantiæ Christi & prophetarum. cap. 7.

6. Sap. 18. *Cum enim quietum silentium contineret omnia, & nox in suo cursu me diuim iter haberet, omnipotens sermo tuos exiliens de celo à regalibus sedibus durus debellator in mediam exterminij terram profiliuit.* Secundum accommodationis leges, de quibus supra dictum est satis, Ecclesia hoc testimonio vtitur in officio Dominiæ infra octauas Natiuitatis.

7. Habac. 3. *Consideraui opera tua & expaui in medio duorum animalium cognosceris.* Id quidem iuxta septuaginta: quod de puero in præsepe inter animalia collocato refert Prosper in lib. de Diuinis prædictionibus p. 3. c. 5. Neque ab eo Ecclesiæ sensus valde abhorret, quæ in quadã antiphona Natiuitatis canit, Vt animalia viderent Dominum natum, & cætera.

8. Esai. 1. *Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui.* Et hoc eodem refert B. Prosper in cap. 5. p. 3. de diuin. prædict.

9. Gen. 49. *Non auferetur sceptrum de Iuda, nec dux de femore eius, donec veniat, qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium.* Tempus venturi Christi definitur, cū reuera, ut prædixerat Patriarcha, natus est. Late hoc Eusebius lib. 2. c. 2. demonstrat. 15. Irenæus quoque li. 4. c. 23. Iustinus in colloquio. Athanasius de Incarnatione verbi.

10. Aggæ. 2. *Adbuc vnum modicum est, & ego commouebo caelum & terram & mare & aridã. Et mouebo omnes gentes, & veniet desideratus omnibus gentibus.* Augustinus 18. de Ciuit. c. 35. Hieronymus in Aggæum. S. Vincentius in sermone de Natiuitate, commotionem gentium prædictam ab Aggæo interpretatur iuxta illu

illud Lucæ
Totus enim
tus est: qua

11. Bar
uersatus est
de occurfu

I. L

11. Mat
populum su

1. Num

Iosue mini
ducti sunt f

vocat Iesun
uatorẽ, cui

cti Patres. I

fus Iudaos
sius in psal

stum cap. 1

2. Eccl
nomen suum

3. Hab
Iesu meo. I

4. Eccl
teri scriptu

5. Mic
Saluatore

6. Esai
eos. Euseb
vnigeniti.

I. M

illud Lucæ, Et ibant omnes, vt describeretur vnusquisque, & c. Totus enim terrarum orbis illa noua Augusti descriptione commo- tus est: quam proxime partus felix Virginis sequutus est.

11. *Baruch. 3. Post hæc in terris visus est, & cum hominibus con- uersatus est.* Iustinus in colloq. Theodoretus ibi. Cyrillus in serm. de occurſu Domini.

IESVS VOCATVS OCTAVO DIE.

Cap. IV.

I. **L**VC. 2. *Vocatum est nomen eius Iesus, quod vocatum est ab Angelo, priusquam in utero conciperetur.*

II. *Mat. 1. Vocabis nomen eius Iesum: ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.*

1. *Numer. 13. Vocauitque Osee filium Nun Iosue, id est Iesum.* Iosue ministrum Moyſi, postea ducem populi Hebræi, à quo intro ducti sunt filij Israel in terram promissionis, diuina scriptura sæpe vocat Iesum, nomine diuinitus immutato, vt significaret Iesum Sal uatorẽ, cuius typus fuit. Hoc mysterium magnifice celebrant san- cti Patres. Iustinus quidem in colloquio, Tertullianus verò aduer- sus Iudæos: porro Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum, Ambro- sius in psalmum 39. oranium optimè Augustinus lib. 16. cont. Fau- stum cap. 19. Quare bene de illo prophetat Ecclesiasticus.

2. *Eccle. 49. Fortis in bello Iesus Naue, qui fuit magnus iuxta nomen suum: maximus in salutem electorum Dei.*

3. *Habac. 3. Ego autem in Domino gaudebo: exultabo in Deo Iesu meo.* Marinarius in 2. lib.

4. *Eccle. 43. Plantauit illum Dominus Iesus.* Iucundum in ve- teri scriptura ita pronuntiarì Iesum.

5. *Mic. 7. Ego autem ad Dominum aspiciam: expectabo Deum Saluatorem meum.*

6. *Eſai. 19. Mittet eis saluatorem & propugnatorem, qui liberet eos.* Euseb. lib. 2. demonstrat. 3. & li. 7. cap. 6. Cyrillus de Incarnat. vnigeniti. cap. 3.

IESVS ADORATVS A MAGIS.

Cap. V.

I. **M**AT. 2. *Cũ natus esset Iesus in Bethleẽ Iudæ, in diebus Hero- dis Regis, ecce Magi venerũt ab Oriente Hierosolymã dicẽ- tes, Vbi*

C. c.

tes, Vbi est qui natus est Rex Iudæorum? vidimus enim Stellam eius in Oriente, & venimus adorare eum.

1. Numer. 24. *Videbo eum, sed non modo: intuebor illum, sed non prope. Orietur stella ex Iacob, & consurget virga de Israël: & percussiet duces Moab, vastabitque omnes filios Seth. Et erit Idumæa possessio eius.* Hieronymus in 2. Matthæi. Leo serm. 4. de Epiphania. Prosper de Prædict. p. 3. cap. 6. Athanas. de Incarnatione verbi. Irenæus lib. 3. ca. 9. Basil. in homil. de Epiphania. Iustinus in Tryphone. Eusebius lib. 9. demonstr. 1. latè.

2. Psal. 71. *Reges Tharsis & insula munera offerent: Reges Arabum & Saba dona adducent. Et adorabunt eum omnes gentes: omnes Reges seruient ei.* Ecclesia in officio Epiphaniæ. Hilarius lib. 4. de Trinitate. Prosper de prædict. p. 3. cap. 6. Tertullianus lib. 3. aduersus Marcionem.

3. Esai. 45. *Hæc dicit Dominus: Labor Aegypti, & negotiatio Athiopiæ, & Sabaim viri sublimes, ad te transibunt, & tui erunt, post te ambulabunt, vincti manicis pergent, & te adorabunt, teque deprecabuntur. Tantum in te est Deus, & non est absque te Deus. Verè tu es Deus absconditus, Deus Israël Saluator.* Pulchrè Hilarius in adoratione Magorum docet hanc prophetiam impletam lib. 4. de Trinitate, & Cyprianus lib. 2. aduersus Iudæos cap. 5. & Tertullianus aduersus Praxeam cap. 9. & Ambrosius lib. 1. de Fide.

4. Esai. 8. *Et accessi ad propheetissam, & concepit & peperit filium, & dixit Dominus ad me, Foca nomen eius, Accelera spolia detrahete, Festina prædari. Quia antequam sciat puer vocare patrem suum & matrè suam, auferetur fortitudo Damasci, & spolia Samariæ coram Rege Assyriorum.* Et hoc vaticinium tunc impletum, ac non antea, egregie demonstrat Iustinus in colloquio Tryphonis: quem sequuntur Irenæus lib. 3. cap. 18. Tertullianus lib. 3. aduersus Marcionem, & lib. contra Iudæos, Athanasius de Incarnat. verbi, Ambrosius lib. 3. in Lucam, & in psal. 118. serm. 21. Chrysofostomus in 2. Mat. homil. 2. Augustinus serm. 4. de Epiphania. Eusebius lib. 7. demonstr. 2.

5. Esai. 60. *Inundatio camelorum operiet te: Dromedarij Madianet Epha. Omnes de Saba venient aurum & thus deferentes, & laudem Domino annuntiantes.* Chrysofost. homil. 2. in 2. Matth. Prosper de Prædict. p. 3. c. 6. Auctor imperfecti in Mat. cap. 2.

IESVS PATRI OBLATUS IN TEMPLO

Cap. FL

LUC. 2. Postquam impleti sunt dies purificationis Mariæ secundum legem Moysi, tulerunt eum in Hierusalem, ut haberent eum Dominum.

1. Malac. 3. Ecce ego mitto Angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam. Et statim veniet ad templum sanctum suum Dominatur, quem vos queritis, & Angelus testamenti, quem vos vultis. Ecclesia in officio Purificationis. Gregorius Nyssenus in orat. de occursu Domini.

2. Zachar. 6. Et stantes aurum & argentum, & facies curvas, & panes in capite Iesu filij Iafedech Sacerdotis magni, & loquens ad eum dicens, Ecce vir Oriens nomen eius, & subter eum oritur, & ædificabit templum Domini, & ipse extruet templum Domini, & ipse portabit gloriam, & sedebit, & dominabitur super solia sua. Hieronymus ibi. Gregorius 20. Moral. ca. 18. & in 1. Regum. Chaldæus in interpretes. de Christo, & eius sacerdotio, & regno, & gloria.

3. Daniel. 7. Ecce cum nubibus caeli, quasi filius humanus veniebat, & usque ad antiquam æteram pervenit. & in conspectu eius obtulerunt eum. Theodoretus, & Hieronymus.

4. 1. Reg. 1. Obtulerunt puerum Heli, & ait Anna, Obsecra mihi Domine vivat anima tua Domine: ego sum illa mulier que steti cor erit te hic vivas Domine. Pro puero Iesu oravit: & dedit mihi Domine petitionem meam, quem postulavi eum: idcirco & ego accommodavi eum Domino cunctis diebus quibus fuerit accommodatus Domini. Prosuper de Prædict. p. 2. cap. 24. in Samuele Iesum.

IESVS IN AEGIPTVM FUGIENS ET INDE
REVOCATUS. Cap. FII.

MAT. 2. Angelus Domini in somnis apparuit Ioseph, dicens, Surge & accipe puerum & matrem eius, & fuge in Aegyptum, & esto ibi usque dum dico tibi.

1. Esai. 19. Ecce Dominus ascendet super nubem lenem, & ingre dietur Aegyptum, & conturbabuntur simulacra Aegypti a facie eius. Eusebius Casariensis lib. 6. historiæ Ecclesiast. cap. 20. & lib. 1. de

Demonst. Euang. cap. 4. & lib. 8. cap. 5. Chryf. in 2. cap. Matth. Hierony. in 19. Esai. Ambros. de Institut. Virgin. Athanas. de Incarnat. verbi. Prosper de Prædict. par. 3. c. 2. Nubem leuem vult Euf. Christicorpus, Hebraice dicit legi, crassitudinem leuem, quòd corpus fuerit de Spiritu sancto conceptum.

2. 4. Reg. 11. *Tollens autem Iosaba filia Regis Ioram, Ioas filium Ocozie, furata est eum de medio filiorum, qui interficiebantur, & abscondit eum à facie Athalia, vt non interficeretur.* Per accommodationem ad Herodianum factum, & fugam Mariæ trahi potest.

3. Osee. 11. *Ex Aegypto vocaui filium meum.* Matthæi nobis auctoritas sufficere debet, vt veram de Christo prophetiam accipiamus: cuius sensum tenent Irenæus lib. 3. c. 9. Chryostomus in demonstrat. quòd Christus sit Deus, Prosper de Prædict. p. 3. c. 8. Athanasius de incarnat. Verbi, Iunilius lib. 2. de part. diuinæ legis cap. 22. Euseb. Cæsar. lib. 9. demonst. 4.

PROPTER IESVM PARVULI OCCISI.
Cap. VIII.

1. **M**AT. 2. *Tunc Herodes videns quoniam illusus esset à Magis, iratus est valde, & mittens occidit omnes pueros in Bethleem, & in omnibus finibus eius. Tunc impletum est, quod dictum est per Hieremiam.*

1. Hierem. 31. *Vox in excelsis audita est lamentationis, luctus, & fletus, Rachel plorantis filios suos, & nolentis consolari super eis, quia non sunt.* Prosp. de Prædic. p. 3. c. 9. Chryost. in demonstrat. quòd Christus sit Deus, Iustinus in colloquio.

2. Psal. 8. *Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem, propter inimicos tuos, vt destruas inimicum & vltorem.* Prosper de Prædict. par. 3. cap. 9. Ecclesia in offic. sanctorum Innocentium.

IESVS SILENTIVM AGENS, ET PARENTIBVS
subditus vsque ad annum ætatis trigesimum.

Cap. IX.

1. **L**UC. 2. *Descendit cum illis in Nazaret, & erat subditus illis.*

II. LUC.

LIBER SEXTVS.

205

- II. Luc. 3. *Et ipse Iesus erat incipiens quasi annorum triginta.*
 1. Genes. 41. *Triginta annorum erat Ioseph, quando stetit in conspectu Regis Pharonis.* Hieronymus in 1. cap. Ezechiel. Cornelius Iansenius 14. cap. concordia Euangelica.
 2. 2. Reg. 5. *Filius triginta annorum erat Dauid, cum regnare cepisset.* Iansen. 14. c. concord. Euang.
 3. Ezech. 1. *Et factum est in tricesimo anno aperti sunt caeli, et vidi visiones Dei.* Gregor. homil. 2. in Ezech. Hiero. in 1. cap. Ezech. Iansen. 14. c. concord.
 4. Numer. 4. *A tricesimo anno est et supra stent, et ministrent in tabernaculo foederis.* Hieronymus in 1. cap. Ezech. iuxta Hebraicum. Nam iuxta septuaginta, a vigesimo quinto anno.
 5. 1. Reg. 3. *Puer autem Samuel ministrabat Domino coram Deo.* Et 1. Reg. 7. *Erat iam annus vicesimus. Ait autem Samuel ad totam domum Israel, Si in toto corde vestro reuertimini ad dominum Deum Israel, auferte deos alienos.* Greg. 1. Reg. 1. Samuel, interpretatur, Nomen eius Deus.
 6. Thren. 3. *Bonum est viro, cum portauerit iugum ab adolescentia sua, sedebit solitarius, et tacebit, quia leuauit se super se.* Docuit in se mirifice Christus iugum obedientiae, quietem, ac silentium.

FINIS LIBRI SEXTI.

DE CHRISTO REVELATO

LIBER SEPTIMVS.

IESVM IOANNES BAPTISTA
Præcursor annuntiat.

Cap. I.

N doctrina & operibus Christi, postquam se hominibus cognoscendum exhibuit, tot ac tanta sunt, vt infinitum sit ire per singula. Nam neque ipse mundus capere eos potest, qui scribendi essent libri, si vel simpliciter essent cuncta narranda. Ne igitur hæc pars penitus missa fieret, selegimus præcipua quædã capita, quibus vt compendio cætera tenerentur. Consultò verò prætermisimus illustria illa de Baptismo, de Tentatione, de Transfiguratione, quibusdamque alijs, quòd propositum nobis sit speciem quandã doctrinæ ac vitæ Christi monstrare, non singulos illius actus persequi. Poterit, cui id sit cordi, non superuacaneum ijs ipsis peculiaribus actibus explicandis studium adhibere. Initium autem prædicationis Christi Euangelistæ à Ioanne Baptista capiunt, quod & nos secuti primum de tanto viro caput fecimus.

DC

1 Ioan.

I. Ioan.
venit in te

II. Luc.
riæ filium in
cans Baptis

III. Ma
venturus es
ptizabit Sp

1. Esai. 4
facite in sob
omnis mons

ra in vias p
eato pariter

tiauit Ioan
cas tertio c

phetiæ: vt
legat Iustin
dictionibus

2. Mala
viam ante f

de illo prop
interim in

mus, Præp
verò sub fe

Vt plane di
esse senten

luntas.

3. Psal.
sti gressibus
aduersus Iu

cum illum
Chritus di

4. Mala
veniat dies
ad filios, &

de vero Eli
probatum
potest, qui
Elias, aduer

tum Matth
sum explic
5. Esai. 3

I. Ioan. 1. Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Ioannes. Hic venit in testimonium, vt testimonium perhiberet de lumine.

II. Luc. 3. Factum est verbum Domini super Ioannem Zacharia filium in deserto. Et venit in omnem regionem Iordanis predicans Baptismum pœnitentiæ & remissionem peccatorum.

III. Mat. 3. Ego quidem baptizo vos in aqua: qui autem post me venturus est, cuius non sum dignus calciamenta portare, ille vos baptizabit Spiritu sancto & igni.

I. Esai. 40. Vox clamantis in deserto, Parate viam Domini, rectas facite in solitudine semitas Dei nostri. Omnis vallis exaltabitur: & omnis mons & collis humiliabitur: & erunt praua in directa, & aspera in vias planas. Et reuelabitur gloria Domini: & videbit omnis caro pariter, quod os Domini locutum est. De se ipso hæc pronuntiauit Ioannes ipse Ioannis 1. cui Matthæus 3. Marcus primo, Lucas tertio capite suffragantur, satis idonei interpretes diuinæ prophetiæ: vt plures requirere otiosum sit. Siquis tamen requirat, legat Iustinum in suo colloquio, Prosperum Aquitanicum in Prædicationibus suis par. 3. c. 1. Eusebium copiose lib. 9. dem. 5.

2. Malach. 3. Ecce ego mitto Angelum meum, & preparabit viam ante faciem meam. Honorans Baptistam Christus & hanc de illo prophetiam exponere dignatus est Matthæi 11. Luc. 7. Sed interim in Hebraica nostraque lectione sub prima persona legimus, Preparabit viam meam, & faciem meam. In Euangelistis verò sub secunda persona, Preparabit viam tuam & faciem tuam. Vt plane discamus, siue Pater intelligatur loqui siue Filius, eandem esse sententiam, quia vtriusque vna natura est, eademque voluntas.

3. Psal. 131. Parauit lucernam Christo meo. Lucernam, Christi gressibus preparatam, Ioannem intelligit Tertullianus in libro aduersus Iudæos: eodem modo Augustinus, eodem Cassidorus, cum illum versiculum interpretantur. Neque immeritò, cum Christus dicat de Ioanne, Ille erat lucerna ardens & lucens.

4. Malach. 4. Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies Domini magnus & horribilis. Et conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum. Tamen prophetia hæc de vero Elia Thesbite in fine mundi complenda sit, vt est abunde probatum in libris de Nouissimis temporibus, tamen negari non potest, quin ex obliquo etiam Ioannis Baptistæ, qui fuit in spiritu Elias, aduentum attingat, quemadmodum est à saluatore innotatum Matth. 11. & Matth. 17. & ab Angelo Luc. 1. quorum sensum explicat Hieronymus in eo loco Malachiæ.

5. Esai. 35. Letabitur deserta & inuisa, & exultabit solitudo, & florebit

rebit quasi liliū. Germinans germinabit, & exultabit lætabunda & laudans, gloria Libani data est ei, decor Carmeli & Saron. ipsi viderunt gloriam Domini, & decorem Dei nostri. Prosper de Prædict. par. 3. cap. 11. Euseb. lib. 9. cap. 6. & lib. 6. cap. 21. Quod verò nos legimus, Exultabit lætabunda & laudans, est apud septuaginta, Exultabunt deserta Iordanis. Quæ Græci patres de prædicatione Baptistæ exponunt, vt Iustinus in Tryphone, & Eusebius loco iam dicto.

6. Esai. 41. Ponam desertum in stagna aquarum, & terram inuiam in riuos aquarum. Dabo in solitudinem cedrum, & spinam, & myrtum, & lignum oliuæ: ponam in deserto abietem, vnum, & buxum simul. Vt sciant & recogitent, quia manus Domini fecit hoc. Basilius in psal. 28. generaliter autem tractat hunc locum Gregorius homil. 20. in Euangelia.

7. Psal. 28. Vox Domini super aquas. Deus maiestatis intonuit. Dominus super aquas multas. Vox Domini in virtute. Vox Domini in magnificentia. Vox Domini confringentis cedros. Basilius præclare hæc de Baptista in expositione secunda in Psal. 28.

IESVS PRÆDICANS POENITENTIBVS
regnum calorum. Cap. II.

I. MAT. 4. Cæpit Iesus prædicare, & dicere, Poenitentiam agite, appropinquauit enim Regnum calorum.

1. Esai. 61. Spiritus Domini super me, eo quòd unxerit Dominus me: ad annuntiandum mansuetis misit me, vt mederer contritis corde, & prædicarem captiuis indulgentiam, & clausis a pertionem: Vt prædicarem annum placabilem Domino, & diem vltionis Deo nostro: Vt consolarer omnes lugentes: Vt ponerem lugentibus Sion, & darem eis coronam pro cinere, oleum gaudij pro luctu, pallium laudis pro spiritu meroris, & vocabuntur in ea fortes iustitiæ, plantatio Domini ad glorificandum. Ipse Christus Luc. 4. de se. Irenæus lib. 3. c. 10. & 20. Euseb. lib. 9. c. 10. Ambrosi. lib. 4. in Lucam.

2. Esai. 49. Dedi te in fœdus populi, vt suscitares terram, & possideres ciuitates dissipatas, vt diceres his qui vincti sunt, Exite: & his qui in tenebris, Reuelamini. Iustin. in colloq. Clemens Alexand. lib. 6. Stromat. Euseb. lib. 1. demonstrat. 11. & lib. 2. cap. 22.

3. Esai.

3. Neph
lila. g
gnam:
Matth
7. ca. 4.
Matth.
Esai.

4. T
in capio
ha sua,
qua sil
Conuer
meum,
sapient
lem deo
dum Be
tia inca

5. I
clamau
tetur.
Christi
6. E
iniquit
mortem
Edem e
runt, n

I.
I I.
miraba
III.
fide &
IV.
sapient

3. *Esaï. 9. Primo tempore alleviata est terra Zabulon & terra Nephthalim, & nouissimo aggrauata est via maris trans Iordanem Galilæa gentium. Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: habitantibus in regione umbra mortis lux orta est. Sanctus Mattheus hoc recitat de initio prædicationis Christi. Eusebius lib. 7. ca. 4. Chrysostr. quod Deus sit Christus. Auctor imperfecti in Math. homil. 6. Hilarius in Psal. 67. Cyrillus & Basilus in Esaï.*

4. *Prover. 1. Sapientia foris prædicat, in plateis dat vocem suam, in capite turbarum clamitat, in furibus portarum urbis profert verba sua, dicens, Vsq; quo quo paruli diligitis infantiam, & stulti ea, quæ sibi sunt nota, cupient, & imprudentes odibunt scientiam? Convertimini ad correptionem meam, et profertam vobis spiritum meum, & ostendam vobis verba mea. Quamvis occultè non cesserit sapientia hæc semper hominibus prædicare, tamen cum se visibilem dedit, tunc palam hæc & apertius pronuntiavit, quemadmodum Bedæ hunc locum proverborum usitans exponit de sapientia incarnata Christo.*

5. *Iam. 3. Et cepit Ionas introire civitatem itinere dei vicini, & clamavit, & dixit, Adhuc quadraginta dies, & Ninive subvertetur. Et crediderunt viri Ninivæ in Deum. Ionam typum Christi etiam in prædicatione ex Evangelio discimus Mat. 12.*

6. *Ezech. 18. Convertimini & agite penitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniquitas. Nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus, revertimini & vivite. Eadem ergo & Propheta & Christus & Christi Apostoli prædicaverunt, nempe fidem in Christum, & penitentiam in Deum.*

IESVS DISCIPVLOS PAVPERES ET

idiotas vocans ad Apostolatam.

Cap. III.

- I. **M**AT. 4. *Venite post me, faciem vos fieri piscatores hominum.*
- II. *Mat. 4. Comperto quòd homines essent sine literis & idiotæ, admirabantur, cognoscebant eos, quia cum Iesu fuerant.*
- III. *Jacob. 2. Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, divites in fide & heredes Regni?*
- IV. *1. Cor. 1. Videte vocationem vestram fratres. quia non multi sapientes secundum carnes, non multi potentes, non multi mobiles.*

sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, vt confundat sapientes : & infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia : & ignobilia mundi & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non sunt, vt ea quæ sunt destrueret.

1. Esai. 8. Ecce ego & pueri mei, quos dedit mihi Dominus in signum & in portentum Israël à Domino exercituum, qui habitat in monte Sion. Paulus ad Hebræos 2. affert de vocatione Apostolorum, & signis ab ijs perpetratis, Eusebius li. 9. de Demonst. Euang. cap. 14. Cyrillus in 8. Esai. Origenes homil. 7. in cap. 8. Esai.

2. Zachar. 3. Audi Iesu sacerdos magne, tu & amici tui, qui habitant coram te, quia viri portendentes sunt. Hieronymus citat, neq; improbat. Portendentes aut prophetantes accipere possumus iuxta illud, Et quæ ventura sunt annuntiabit vobis.

3. Psal. 71. Animas pauperum saluas faciet, & honorabile nomen eorum coram illo.

4. Hierem. 16. Mittam ad eos piscatores, & piscabuntur eos; & venatores, & venabuntur eos. Prosper de Prædiction. p. 3. cap. 12.

5. Psal. 67. Principes Zabulon & principes Nephtalim: principes Iuda duces eorum. Consentiunt Patres de Apostolis hæc dici, quod ex illis tribubus selecti potissimum sint. ita Hilarius in psalm. 67. & in cap. 4. Matthæi, Augustinus in psal. 67. Chrysoft. in demonstrat. quod Deus sit Christus. Cyrillus & Basilus in 9. cap. Esai. Euseb. lib. 9. demonst. 8. & demonst. 9. ex professo.

6. Esai. 26. Ciuitatem sublimem humiliabit, humiliabit eam vsque ad terram, detrabet eam vsque ad puluerem. Conculcabit eam pes, pedes pauperum, gressus egenorum. Cyrillus lib. 3. in Esai. de ijs dicit hæc scribi, quibus Christus dedit potestatem calcandi super serpentes. Hieronymus, Pes pauperis de Christo, de Apostolis Gressus egenorum.

7. Esai. 14. Et pascentur primogeniti pauperum, & pauperes fiducialiter requiescent. Bene primogenitos pauperum Apostolos intelligi scribit Castro.

8. Psal. 67. Parasiti in dulcedine tua pauperi Deus. Dominus dabit verbum euangelizantibus virtute multa. Rex virtutum dilecti dilecti, & speciei domus diuidere spolia. Eutymius ad Apostolos refert. Augustinus attingit. Vult autem dilecto Dei, idest Christo, Reges potentes cessisse, & tanquam spolia victori domus pulcherrimas & palatia obtigisse, quod per Apostolicam prædicationem contigit, vt Dominus insinuauit, cum dixit, si fortior superueniens uicerit illum, arma eius auferet, & spolia eius diripiet.

9. Baruc. 3. Stellæ dederunt lumen in custodijs suis, & letatæ sunt:

sunt: vobis
ditate, quod
docet Au

10. T
Deus, n
& super
tymius a
stolorum

11. 4
bant cora
stolicæ f
hæc de v
dicta sim

I E

I. M
trans Ior

II. L

III. M

tium ma

IV. M

querunt

V. I

1. M

ni præpa

ad eum p

damus a

uijs suis

bum Do

corripie

Esai. ad

Michæa

cursum

legem.

Itemqu

2. E

mini. &

bulemu

sunt: vocat.e sunt, & dixerunt, Adsumus. Et luxerunt ei cum iucunditate, qui fecit illas. Hic est Deus noster. Stellas vocari Apostolos docet Aug. ser. 81. de tempore.

10. Psal. 138. *Mibi autem nimis honorificati sunt amici tui Deus, nimis confortatus est principatus eorum. Dinumerabo eos, & super arenam multiplicabuntur.* S. Hilarius, & Prosper, & Eurytmus ad Apostolos conferunt, quin etiam Ecclesia in officio Apostolorum.

11. 4. Reg. 4. *Erat fames in terra, & filij prophetarum habitabant coram Eliseo.* & cætera cap. 4. & cap. 6. Vbi videtur Apostolicæ siue Euangelicæ vitæ quædam significatio data. Atque hæc de vocatione, dignitate, fructu Apostolorum communiter dicta sint.

IESVM AUDIUNT ET SEQUUNTUR
turbe innumer.e. Cap. IV.

I. **M**AT. 4. *Et sequute sunt eum turbe multa de Galilea, & Decapoli, & de Hierosolymis, & de Iudæa, & de trans Jordanem.*

II. Luc. 5. *Cum turbe irruerent in eum vt audirent verbum Dei.*

III. Marc. 6. *Erant qui veniebant, & redibant multi, & nec spatium manducandi habebant.*

IV. Marc. 1. *Et cum inuenissent eum, dixerunt ei, quia omnes te querunt.*

V. Ioan. 3. *Ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum.*

1. Mich. 4. *Et erit in nouissimo dierum, erit mons domus Domini præparatus in vertice montium, & sublimis super colles, & fluent ad eum populi. Et properabunt gentes multe, & dicent, Venite ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos de vijs suis, & ibimus in semitis eius: quia de Sion egredietur lex, & verbum Domini de Hierusalem. Et iudicabit inter populos multos, & corripiet gentes fortes vsque in longinquum.* Hieronymus in 2. Esai. ad Iesum docente in monte refert: eodem modo in 4. Michææ referens verba Matthæi 4. Basilius & Augustinus ad concursum hominum post Spiritus sancti decensum ad Euangelicam legem. eodem modo Iustinus in 2. Apolog. & in colloquio. Itemque Euseb. lib. 6. c. 13.

2. Esai. 2. *Et erit in nouissimis diebus præparatus mons domus Domini. & cætera quæ Michæas. & mox, Domus Iacob venite & ambulemus in lumine Domini.*

3. *Pfal. 71. Super extolletur super Libanum fructus eius, et florebunt de ciuitate sicut fenum terra.* Eutymius, Arnobius, Augustinus generaliter de fructu per verbum Christi in Ecclesia.

4. *Cantic. 1. Curremus in odorem vnguentorum tuorum. Adolefcentula dilexerunt te. Oleum effusum nomen tuum.* Et hoc vniuersè dictum de ijs qui ad Christi notitiam aspirant, vt Gregorius & Bernardus exponunt. Sed quod per spiritum suum facit semper Christus, præsens per se efficere cœpit, vt inimici eius inuidia fracti dicerent, *Torus Mundus post eum abit.*

IESVS CVM HOMINIBVS BENIGNE SVAVIT ERQUE CONVERSANS. Cap. V.

I **M** *At. 11. Venite ad me omnes qui laboratis: & discite à me, quia mitis sum & humilis corde.*

II. *Luc. 9. Nescitis cuius spiritus estis. Filius hominis non venit animas perdere, sed saluare.*

III. *Luc. 4. Mirabantur de verbis gratiæ, quæ procedebant de ore eius.*

IV. *2. Cor. 10. Obsecro vos per mansuetudinem & modestiam Christi.*

V. *Rom. 15. Vnusquisque proximo suo placeat in bonum. Etenim Christus non sibi placuit.*

1. *Esai. 42. Ecce seruus meus, suscipiam eum: electus meus, complacuit sibi in illo anima mea. dedi spiritum meum super eum. Iudiciũ gentibus proferet. Non clamabit, neque accipiet personam, nec audietur vox eius foris. Calamum quassatum non conteret, & linum fumigans non exstinguet. In veritate educet iudicium. Non erit tristis, neque turbulentus, donec ponat in terra iudicium, & legem eius insulæ expectabunt.* Chryl. in demonstr. quòd Christus sit Deus. Iustin. in 2. Apol. & in Tryph. Euseb. lib. 9. c. 15. Basil. in Reg. c. 291. Tertull. 4. adu. Marcio. Hilar. in Psal. 131. Pro, Non erit tristis neque turbulentus, septuaginta habent, Splendebit & non conteretur. Sic legit Augustinus 20. lib. de Ciuit. c. ultimo.

2. *Psal. 44. Speciosus forma præ filijs hominum, diffusa est gratia in labijs tuis, propterea benedixit te Deus in æternum.* Hieronymus ad Principiam in 3. tomo. Eutymius affert illud ex Luca, Mirabantur turbæ in verbis gratiæ eius.

3. *Ibi. Propter veritatem & mansuetudinem & iustitiam: & deducet te mirabiliter dextera tua.* Et hoc Eutymius.

4. Num.

4. Num. 12. *Erat Moyses vir mitissimus super omnes qui morabatur in terra.* Prosper in lib. de diuinis prædictionibus parte 2. c. 9. sic: In hac mansuetudine noster resonat mediator &c.

5. Psal. 131. *Memento Domine David & omnis mansuetudinis eius.* Prosper in Psalmis, de Christo potius hæc dici, Hilarius de solo Christo, non de Dauide.

6. Sap. 8. *Non enim habet amaritudinem conuersatio illius, nec tedium conuictus illius, sed letitiam & gaudium.* De Christo Dei sapientia omnia illa dici constat ex Paulo: Qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius, & cætera, ad Hebræos.

IESVS MAGNIS MIRACVLIS FVLGENS.

1. Ioan. 5. *Ego habeo testimonium maius Ioanne. Opera enim, quæ dedit mihi Pater vt faciam ea, testimonium perhibent de me, quia Pater misit me.*

11. Mat. 11. *Renunciate Ioanni, quæ audistis & vidistis: Cæci videntur, claudi ambulant, leprosi mundantur, Surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur.*

1. Esai. 35. *Deus ipse veniet, & saluabit nos. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt. Tunc saliet sicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorum: quia scissæ sunt in deserto aquæ, et torrentes in solitudine.* Irenæus lib. 4. c. 66. Athanas. de Incarnat. verb. Iustinus in 2. Apolog. & in Trypho. Leo. serm. 3. de Pass. Domin. Chrylost. in demonstrat. quod Christus sit Deus. Prosper de Prædict. p. 3. c. 13. Euseb. lib. 9. c. 13.

2. Esai. 53. *Verè languores nostros ipse tulit, & infirmitates nostras ipse portauit.* Hoc ipse Euangelista Matthæus ad miracula & curationes Christi refert cap. 8. iuxta quem D. Irenæus lib. 4. cap. 66.

3. Ezech. 36. *Congrega omnes tribus Iacob, & cognosceant, quia non est Deus nisi tu, vt enarrem magnalia tua, & hereditabis eos sicut à principio. Reple Sion inenarrabilibus verbis tuis, & gloria tua populum tuum.* August. lib. 17. de Ciuit. e. 20. ad Christum & Ecclesiam refert hunc locum: Cornelius Iansenius ad aduentum Messie referendum etiam docet.

4. Psal. 4. *Scitote quoniam mirificauit Dominus sanctum suum.* De Christo dici non est dubium: sed eam mirificationem August. lib. 9. Confess. c. 4. & in serm. 141. de Tempore de Christi Resurrectione

Etione potius exponit. Nihil tamen verat etiam gloriam signorum hic intelligere, sicut Petrus loquitur, Vixit eū Deus virtute, & Spiritu sancto, qui pertransijt beneficiendo & sanando omnes oppressos à Diabolo.

5. *Psal. 144. In diebus famis saturabuntur.*

6. Elisæi & Heliz nonnulla signa refert historia Regum in typū signorū Christi, illa præsertim de saturatis centum viris paucis panibus, 4. Reg. 4. & de suscitato puero, ibidem, & alios 3. Reg. 17.

IESVS PECCATORES BENIGNE EXCIPIENS

Cap. VII.

I. **M** *At. 9. Non veni vocare iustos, sed peccatores ad penitentiam.*

II. *Matth. 11. Ecce homo vorax & potator vini, publicanorum & peccatorum amicus.*

III. *Luc. 15. Erant appropinquantēs peccatores & publicani, ut audirent illum.*

IV. *1. Tim. 1. Fidelis sermo, & omni acceptione dignus, quia Dominus Iesus venit in hunc mundum peccatores saluos facere.*

Mich. 4. In die illa dicit Dominus, Congregabo claudicantem: & eam quam eieceram, colligam: & quam afflexeram, consolabor. Et ponam claudicantem in reliquias, & eam que laborauerat in gentem robustam: & regnabit Dominus super eos in monte Sion, ex hoc nunc & vsque in æternum. Hierony. li. 1. in Mich. de priore Domini aduentu, in quo peccatores saluati sunt. eodem ferè modo Arias Montanus.

2. *Sophon. 3. Et saluabo claudicantem: & eam que eiecta fuerat, congregabo: & ponam eos in laudem & in nomen in omni terra confusionis eorum.*

3. *Ose. 6. Misericordiam volui, & non sacrificium, & scientiam Dei plusquam holocausta. Ipse Dominus vitur ea sententia aduert sus calumnias Pharisæorum.*

4. *Esai. 35. Confortate manus dissolutas, & genua debilia roborate. Dicite pusillanimis, Cōfortamini & nolite timere. Ecce Deus vester ultionem adducet retributionis: Deus ipse veniet, & saluabit nos. Euseb. lib. 9. c. 13. corporaliter & spiritualiter hæc impleta à Christo. idem Tertullian. 4. lib. cont. Marcion. Athan. de Incar. verb. Irenæus lib. 3. c. 22. Hierony. Cyrill. Theodoret.*

5. *Ibi. In cubilibus, in quibus prius dracones habitabāt, oriētur vi-*

ror

ror calami & iunci. Et Hierony. Gregorius 2. pud septuaginta tamen

6. *1. Reg. 22. Et cōstituti, & oppressi, et princeps.*

7. *Iudic. 11. Congregates, & quasi principem stitit typum agnoscit lib. c.*

8. *Esai. 61. Misi captiuos indulgentiam,*

131. *Chryl. in demonst melita lib. 2. concordan*

9. *Ezech. 33. Ecce e cut visitat pastor gregem suarum dissipatarum: de omnibus locis, in*

liginis. August. in lib. ibi.

10. *Esai. 50. Dom sustentare eum qui lass*

Greg. in 1. *Psal. peccat. T*

IESVS PAV

protege

I. **M** *At. 12. Si & non sacr*

II. *Mat. 15. Quare di*

rum: Quare & vos tran

vestram? Plena sunt Eu

1. *Psal. 71. Deus iudic*

Regis. iudicare populum

Suscipiant montes pacem

peres populi, & saluos f

niatorem. Iustinus in co

dicta demonstrat. Idem

nus in 17. de Ciuit. Dei,

2. *Ibi. Liberabit pau*

ror calami & iunci. Et erit ibi semita & via, & via sancta vocabitur. Hierony. Gregorius 29. Moral. c. 14. & lib. 2. in Ezech. homil. 3. Apud septuaginta tamen aliter habetur.

6. 1. Reg. 22. Et cōuenerunt ad Dauid omnes qui erant in angustia constituti, & oppressi are alieno, & amaro animo, & factus est eorum princeps.

7. Iudic. 11. Congregati sunt ad Iephthe viri inopes, & latrocinantes, & quasi principem sequebatur. Pulchre Augustinus in hoc Christi typum agnoscit lib. quæst. in lib. Iudic. c. 49.

8. Esai. 61. Misit me, vt mederer contritis corde, & predicarem captiuis indulgentiam, & clausis apertionem. Hilarius in Psal. 131. Chryl. in demonst. quod Christus sit Deus. Marinarius Carmelita lib. 2. concordantiæ Christi & prophetarum.

9. Ezech. 33. Ecce ego ipse requiram oues meas, & visitabo eas, sicut visitat pastor gregem suum in die, quando fuerit in medio ouium suarum dissipatarum: sic visitabo oues meas, & liberabo eas, de omnibus locis, in quibus dispersæ fuerant in die nubis & caliginis. August. in lib. de Pastoribus in 9. tomo. Hieronymus ibi.

10. Esai. 50. Dominus dedit mihi linguam eruditam, vt sciam sustentare eum qui lassus est, verbo. Ambros. in Psal. 37. & 40. Greg. in 1. Psal. pœnit. Tertull. 4. cont. Marcion.

IESVS PAUPERES ET MISEROS

protegens à calumnijs superbiorum.

Cap. VIII.

I. **M**at. 12. Si autem sciretis, quid est, Misericordiam volo, & non sacrificium, non condemnassetis innocentes.

II. Mat. 15. Quare discipuli tui transgrediuntur traditionem seniorum? Quare & vos transgredimini mandata Dei propter traditionem vestram? Plena sunt Euangelia.

1. Psal. 71. Deus iudicium tuum Regi da, & iustitiam tuam filio Regis. iudicare populum tuum in iustitia, & pauperes tuos in iudicio. Suscipiant montes pacem populo, & colles iustitiam. Iudicabit pauperes populi, & saluos faciet filios pauperum: & humiliabit calumniatorem. Iustinus in colloquio de Christo hæc, non de Salomone dicta demonstrat. Idem Eutymius, & Arnobius, itemque Augustinus in 17. de Ciuit. Dei, & lib. 13. contra Faustum cap. 7.

2. Ibi. Liberabit pauperem à potente, & pauperem cui non erat adiutor

aditor. *Parcet pauperi & inopi, & animas pauperum saluas faciet.*

3. *Esai. 11. Non secundum visionem oculorum iudicabit, neque secundum auditum aurium arguet. Sed iudicabit in iustitia pauperes, & arguet in equitate pro mansuetis terra.* Irenæus lib. 3. c. 10. de Apostolorum conuocatione & defensione commemorat. Eodé modo Castro in *Esai* & *Marinarius* lib. 2.

4. *Esai. 25. Factus es fortitudo pauperi, fortitudo egeno in tribulatione sua: spes à turbine, umbraculum ab aestu. spiritus enim robustorum, quasi turbo impellens parietem.* Cytillus de Apostolis, ac Phariseis eos opprimentibus. Vnde iuxta septuaginta sequitur, Spiritus hominum iniuriam patientium benedicent tibi, quasi homines pusillanimes, quia liberabis eos ab hominibus, quibus tradidisti eos.

5. *Zachar. 11. Hec dicit Dominus Deus meus, Pasce pecora occisionis, quæ qui possederant occidebant, & non parcebant. Et pascam pecus occisionis propter hoc, ò pauperes gregis.* Ita Hieronymus. Alij aliter lectionem & dispungunt, & intelligunt.

5. 1. *Reg. 17. Dixitq; David ad Saul. Pascebat seruus tuus patris sui gregem, & veniebat leo vel ursus, & tollebat arietem de medio gregis, & persequebar eos, & percutiebam. eruebamque de ore eorum, & illi consurgebant aduersum me, & apprehendebam mentum eorū, & suffocabam, interficiebamque eos.* B. Prosper de diuinis prædicationibus part. 2. cap. 25.

I E S U S I N P A R A B O L I S
docens. Cap. IX.

I. **M** *At. 13. Hec omnia locutus est Iesus in parabolis ad turbas, & sine parabolis non loquebatur eis: vt impleretur, quod dictum erat per prophetam, dicentem.*

1. *Psal. 77. Aperiam in parabolis os meum: eruclabo abscondita à constitutione Mundon.* Tractatus id Chrysostomi in oratione contra gentiles, quòd Christus sit Deus. in 5. tomo.

IESVS HYPOCRITAS ET SUPERBOS
Pharisæos scuerè coarguens. Cap. X.

1. **M**at. 23. *Vg vobis hypacritis, scribæ & Pharisæi hypocri-
ta, quia clauditis regnum calorum: ipsi non intratis, &
introeuntes non finitis intrare.* Notissima res in Euangelijs, & fre-
quentissima.

1. *Esaï. 11. Et percutiet terram virga oris sui, & spiritu labiorum
suorum interficiet impium. Et erit iustitia cingulum lumborum eius, et
fides cinctorium renum eius.* Hierony. li. 4. in Esaï. Cyrill. lib. 2.

2. *Psal. 44. Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime:
sagitta tua acuta. populi sub te cadent, in corda inimicorum Regis.* Iu-
stinus in colloquio Tryphon. Eutym. in Psal.

3. *Psal. 71. Humiliabit calumniatorem.* Iustinus ibidem.

4. *Psal. 67. Turbabitur à facie eius. patris orphanorum, & iudi-
cis viduarū.* Et mox in eodē Psalmo, *Veruntamen Deus confringet
capita inimicorum suorum, verticem capilli perambulantium in deli-
ctis suis.* Sed expressius postea, *Increpa feras arundinis, congregatio
taurorum in vaccis populorum, vt excludant eos qui probati sunt ar-
gento.* Bene Eutymius tauros intelligit Pontifices & Pharisæos. Hi-
larius idem ferè.

5. *Psal. 109. Cōquassabit capita in terra multorū.* Prosp. in Psal.

6. *Psal. 2. Reges eos in virga ferrea: & tanquam vas figuli confrin-
ges eos.* Virgam Dei sermonem accipit Hilarius.

7. *Esaï. 49. Et posuit os meum quasi gladium acutum: in umbra
manus suæ protexit me, & posuit me quasi sagittam electam: in phare-
tra sua abscondit me.* Marinar. lib. 2. Hieronymus hic, Cyrillus simi-
liter, Hilarius in Psal. 119. & in Psal. 126.

8. *Hierem. 1. Ecce dedi verba mea in ore tuo: ecce constitui te ho-
die super gentes & super regna, vt euellas, & destruas, et disperdas, et
disipes, & ædifices, & plantes.* Refert Hieronymus multos hæc in
persona Christi intelligere, neque ipse contradicit, tamen in Hie-
remia etiam completa certò affirmet.

9. *Ezech. 2. Fili hominis mitto ego te ad filios Israel, ad gentes a-
postatrices, quæ recesserunt à me. Patres eorum prauaricati sunt pa-
trum meum vsque ad diem hanc. Et filij dura facie & indomabili cor-
de sunt.* Ezechiel Christum figurauit & nomine & factis.

10. *Ezech. 3. Ecce dedi faciem tuam valentiorē faciebus eorum,
& frontem tuam duriorē frontibus eorum. Vt adamantem & vt si-
licem dedi faciem tuam.*

11. *Psal. 138. Nonne qui te oderunt Domine, oderam, &
Ec super*

super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos: inimici facti sunt mihi. Psalmum hunc à Christo dici, Prosper, Eutymius, Hilarius, Augustinus consentiunt.

**IESVM VERA DOCENTEM ET VITIA
corripientem infesti persequuntur scribae &
Pharisei. Cap. XI.**

- I. **I**oan. 8. Nunc autem queritis me interficere hominem, qui veritatem vobis locutus sum, quam audiui à Deo.
- II. Ioã. 7. Nemo ex vobis facit legẽ. Quid me queritis interficere?
- III. Luc. 16. Audiebant autem omnia hæc Pharisei, qui erant avari, & deridebant illum.
- IV. Mar. 22. Consilium inierunt Pharisei, vt caperent eum in sermone. Et cætera quæ passim occurrunt.
1. Psal. 24. Respice inimicos meos, quoniam multiplicati sunt, & odio iniquo oderunt me. Ipse Christus de se repetit Io. 15. eadẽ verba extant psal. 34. ac 68. Prosper de Prædict. p. 2. c. 25. Marinar. li. 2.
2. Psal. 108. Os peccatoris et os dolosi super me apertum est. Locuti sunt aduersum me lingua dolosa, & sermonibus odij circumdederunt me, & expugnauerunt me gratis. Pro eo, vt me diligerent, detrahebant mihi, ego autem orabam, & posuerunt aduersum me mala pro bonis, & odium pro dilectione mea. Eutymis & Augustinus manifestam esse prophetiam de Iudæis Christum oppugnantibus. Prosp. de Prædic. p. 2. c. 25. Euseb. lib. 10. c. 3.
3. Sap. 2. Circumueniamus iustum, quia inutilis est nobis, & contrarius est operibus nostris, et improperat nobis peccata legis, & difamat in nos peccata disciplina nostra. Promittit se scientiam Dei habere, & filium Dei se nominat. Grauis est nobis etiam ad videndum, quoniam dissimilis est alijs vita illius, & immutata sunt via eius. Tanquam nugaces æstimati sumus ab illo, & abstinet se a vijs nostris tanquam ab immunditijs, & præfert nouissima iustorum, & gloriatur patrem se habere Deum. Aug. lib. 17. de Ciui. c. 20. dicit apertissimam prophetiam de Christi passione & impijs interfectoibus eius. Cyprianus recitat hunc totum locum de Christo lib. 2. aduersus Iudæos cap. 14. & in libro de Montibus Sion & Sina.
4. Hierem. 1. Ego quippe dedi te hodie in ciuitatem munitam & columnam ferream & in murum æreum super omnem terram Regibus Iuda principibus eius, & sacerdotibus, & populo terræ. Et bellabunt aduersum te, & non præualebunt, quia ego tecum sum dicit Dominus.

Et Hic

Et Hieremiam Christi figuram gessisse constat.

5. Amos. 5. Odio habuerunt corripientem in porta, & loquentē perfectē abominati sunt. Marinar. lib. 2. Hierony. lib. 2. in Amos.

6. Prou. 15. Non amat pestilens eum qui se corripit.

7. Prou. 1. Veni nobiscum, insidiamur sanguini, abscondamus tendiculas contra insontem frustra, deglutiamus eum sicut infernum, uiuentem & integrum quasi descendentem in lacum. August. 17. de Ciuit. c. 20. de Christo & Iudæis persecutoribus, Beda eo in loco specialem de Christo dicit esse prophetiam: ubi illud etiam ex Euangelio commemorat, Licet censum dare Cæsari.

8. Ibidem. Pedes illorum ad malum currunt, & festinant ut effundant sanguinem. Frustra autem iacitur rete ante oculos pennatorum. Ipsi quoque contra sanguinem suum insidiantur, & moliuntur fraudes contra animas suas. Sic semite auari animas possidentium rapiunt. Hæc omnia Beda ad Christum & Iudæos confert.

9. Esai. 8. Congregamini populi, & vincimini. inite consilium, & dissipabitur: loquimini verbum, & non fiet. Et mox, Et erit vobis in sanctificationem: in lapidem autem offensionis & in petram scandali duabus domibus Israël, in laqueum & ruinam habitantibus Hierusalem. & offendent ex eis plurimi, & cadent, & conterentur, & irrententur, & capientur. Extrema huius testimonij ponunt Paulus ad Romanos 9. & Petrus in priore sua epistola cap. 2. Illa vero superiora, Congregamini & vincimini, Cyrillus optime interpretatur de Iudæis à Christo victis, quoties eum tentarūt. Basilus & Eusebius de persecutione Ecclesiæ à gentilibus mota magis accipiūt.

10. Esai. 63. Ipsi autem ad iracundiam pronocauerunt & afflixerunt spiritum sancti eius: & conuersus est eis in inimicum. Ipse debellauit eos. Lactantius Firmianus lib. 4. diuin. instit. c. 12.

11. Psal. 16. Inimici mei animam circundederunt, adipem suum concluserunt, os eorum locutum est superbiam. Projicientes me nunc circundederunt me: oculos suos statuerunt declinare in terram. susceperunt me sicut leo paratus ad prædam, & sicut catulus leonis habitans in abditis. Augustinus omnia hæc de Christo.

12. 1. Reg. 18. & 19. Factus est spiritus Domini malus in Saul. sedebat autem in domo sua, & tenebat lanceam. Porro Dauid psallebat manu sua, sicut per singulos dies faciebat. Nisusque Saul configere Dauid lancea in pariete. Porro Dauid declinauit à facie Saul, & lancea casso vulnere perlata est in pariete. Et Dauid fugit, & saluatus est nocte illa. Misit ergo Saul satellites suos, ut custodirent Dauid, & interficeretur mane. Pulchre hæc de Christo Prosper de Prædict. p. 2. c. 25.

**I E S V S L A B O R E I T I N E R V M, I N O P I A R E R V M,
multitudine infidiarum exercitam vitam ducens. C. XII.**

I. **M** *At. 4. Circuibat Iesus totam Galilaeam, docens in Synagogis eorum, & pradicans Euangelium Regni. Et cap. 9. Circuibat Iesus omnes ciuitates & castella docens & pradicans.*

II. *Ioan. 4. Iesus autem fatigatus ex itinere, sedebat sic supra fontem.*

III. *Matt. 8. Vulpes foveas habent, & volucres caeli nidos: filius autem hominis non habet, ubi caput reclinet.*

IV. *Luc. 4. Eiecerunt eum extra ciuitatem, & precipitarent eum.*

V. *Ioan. 8. Sustulerunt lapides, ut iacerent in eum. Ioan. 9. Iam enim conspirauerant Iudaei, ut si quis eum confiteretur Christum, extra Synagogam fieret.*

1. *Psal. 87. Pauper sum ego, & in laboribus à iuuentute mea. Eutymius citat Nazianzenum de inopia Christi exponens. idem fecit Arnobius explicans Psalmi titulum.*

2. *Psal. 24. Respice in me, & miserere mei, quia vnicus, & pauper sum ego. Tribulationes cordis mei multiplicatae sunt: de necessitatibus meis erue me. Vide humilitatem meam, & laborem meum, & dimitte vniuersa delicta mea. Respice inimicos meos, quoniam multiplicati sunt, & odio iniquo oderunt me. Christum hæc loqui ex ipsius sermone Ioan. 15. perspicuum: non solum ex persona Ecclesiae, ut bene Augustinus admonet initio huius psalmi, sed etiam ex persona sua.*

3. *Psal. 3. Domine quid multiplicati sunt, qui tribulant me: multi insurgunt aduersum me. Et hunc psalmum de Christo ad litteram compositum docet idem.*

4. *Psal. 70. Deus quis similis tibi? Quantas ostendisti mihi tribulationes multas & malas? & conuersus viuificasti me, & de abyssis terrae iterum reduxisti me.*

5. *Esai. 43. Prabuisti mihi laborem in iniquitatibus tuis: seruire me fecisti in peccatis tuis. Irenæus li. 4. c. 3. Euseb. lib. 4. c. 19. Greg. lib. 16. Moral.*

6. *Thren. 3. Bonum est viro, cum portauerit iugum ab adolescentia sua: sedebit solitarius, & tacebit, quia leuauit se super se. Beda ibi.*

7. *Psal. 108. Persecutus est hominem inopem & mendicium, & compunctum corde mortificare. Augustinus, Eutymius.*

8. *Psal. 9. Miserere mei Domine: vide humilitatem meam ab inimicis meis. Qui exaltas me de portis mortis, ut annuntiem omnes laudationes tuas in portis filiae Sion. Hoc ille dicit, qui propter nos pauper factus est, ait August.*

9. *Psal.*

9. Psa
labia me
di in corde
scandi mis
de sedulo
hunc psalm
10. quod

I E S V S

I. **M**
dere fece
II. T
bant dice
Domini.

1. Za
Ecce Rex
dens saper
cap. 19. I
Christus i
9. cap. 17

2. Fsa
cite filia S
& opus ei
pti à Don
licia. Cy

3. Psa
rare: ben
domo Don
lennem in
ac Darna
Iud. lib.

4. Psa
pter inu
Matth. 1
Eutymius

5. E

9. *Pfal. 39. Annuntiaui iustitiam tuam in Ecclesia magna : ecce labia mea non prohibebo, Domine tu scisti. iustitiam tuam non abscondi in corde meo : & veritatem tuam & salutare tuum dixi. Non abscondi misericordiam tuam & veritatem tuam à concilio multo. Hac de sedulo Christo studio in Dei verbo prædicando. Paulus sanè hunc psalmum in persona Christi accipiendum docet, cū ad Heb. 10. quædam de Christo repetit. ita Eutym. ita August.*

**IESVS HIEROSOLYMMAM ASELLO VECTVS
ingrediens, & magnifice exceptus.**

Cap. XIII.

I. **M**AT. 21. *Adduxerunt asinam & pullum, & imposuerunt super eos vestimenta sua, & eum desuper sedere fecerunt.*

II. *Turba autem quæ precedebant, & quæ sequebantur, clamabant dicentes, Hosanna filio Dauid. Benedictus qui venit in nomine Domini. Hoc autem factum est, vt impleretur, quod dictum est.*

1. *Zachar. 9. Exulta satis filia Sion, iubila filia Hierusalem : Ecce Rex tuus veniet tibi iustus & saluator : ipse pauper & ascendens super asinum & super filium asinæ. Cyprian. 2. aduers. Iudæos cap. 29. Iustin. in 2. apolog. & in colloquio, Chryf. quòd Deus sit Christus in 5. tomo. Prosper de Prædict. p. 3. cap. 16. Euseb. lib. 9. cap. 17. fusè.*

2. *Esai. 62. Ecce Dominus auditum fecit in extremis terræ, Dicite filia Sion, Ecce saluator tuus venit : ecce merces eius cum eo, & opus eius coram illo. Et vocabunt eum, Populus sanctus, redempti à Domino. Tu autem vocaberis, Quæsita ciuitas, & non derelicta. Cyrillus.*

3. *Pfal. 117. O Domine saluum me fac, ò Domine bene prospere : benedictus qui venit in nomine Domini. benediximus vobis de domo Domini : Deus Dominus & illuxit nobis. Constituite diem solennem in condensis vsque ad cornu altaris. Hierony. in epistola ad Damasum, rogatus ab illo quid esset Osanna. Cyprian. cont. Iud. lib. 2. c. 5. Eusebius lib. 9. c. 18.*

4. *Pfal. 8. Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem propter inimicos tuos, vt destruas inimicum & vltorem. Ipse Dominus Matth. 21. Chrysostom. in demonstrat. quòd Christus sit Deus. Eutymius optime.*

5. *Exod. 12. Decima die mensis huius tollat vnusquisque agnum per*

per familias & domos suas. Et seruabitur eum usque ad quartamdecimam diem mensis huius. Decima luna ingressus est Iesus Hierosolimam cum ramis palmarum, ut decimaquarta immolaretur. Hieronym. super cap. 29. Ezechielis.

IESVS DILECTIONE FLAGRANS IN
suos, eosque suprema cœna & mandatis excipiens. Cap. XIV.

I. IOAN. 13. Ante diem festum Pasche sciens Iesus quia venit hora eius, ut transeat ex hoc mundo ad Patrem, cum dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos.

II. Luc. 22. Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum, antequam patiar.

III. Ephes. 3. Scire etiam supereminentem scientia charitatem Christi.

1. Esai. 63. Factus est eis saluator. In omni tribulatione eorum non est tribulatus, & angelus faciei eius saluauit eos: in dilectione sua & in indulgentia sua ipse redemit eos, & portauit eos & eleuauit cunctis diebus saculi. De his supra libro 5. cap. 1.

2. Esai. 46. Audite me domus Iacob, & omne residuum domus Israel, qui portamini à meo utero, qui gestamini à mea vulua. Usque ad senectam ego ipse, & usque ad canos ego portabo: ego feci, ego feram: ego portabo, & saluabo. Augustin. in psal. 112.

3. Genes. 49. Vocauit autem Iacob filios suos, & ait eis, Congregamini, ut annuntiem quæ ventura sunt vobis in nouissimis diebus. Congregamini & audite filij Iacob, audite Israel Patrem vestrum. Et benedixit singulis, benedictionibus proprijs. In duodecimi Patriarchis duodecim Apostolos, in Iacob benedicent iam morituro Christum euntem ad Patrem suosque exhortantem accipe.

4. Deuter. 33. Hæc est benedictio qua benedixit Moyses homo Dei filijs Israel ante mortem suam. Et in fine benedictionum, Beatus es tu Israel, quis similis tui popule, qui saluaris in Domino? scutum auxilij tui & gladius gloriæ tuæ. negabunt te inimici tui, & tu eorum colla calcabis. Meminit Prosper de Prædict. part. 2. cap. 13.

5. 2. Para-

5. 2.
quod in
mile h
cunctu
tur in
causa.

6.
nec flu
domus
legito
Deus i
quoda

7.
chijs m
eos, in
las eor
Oseam
ipse &

8. C
rham n
meo: bil
inebria

9. I
bus ei
Christi
aliud c

I.
cepit l
cinctu

II.

& vo

III
strat.

5. 2. Paralip. 35. Fecit autem Iosias in Hierusalem phase Domino, quod immolatum est, quartadecima die mensis primi. Non fuit phase simile huic in Israël à diebus Samuëlis propheta: sed nec quisquam de cunctis Regibus Israël fecit phase sicut Iosias: Statim verò attexitur in diuina scriptura vulnus & mors Iosia, quam obiit aliena ex causa. De quo Zacharias cap. 12. & Hieronymus illic.

6. Cant. 8. Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem, nec flumina obruent illam: si dederit homo omnem substantiam domus suæ pro dilectione, quasi nihil despiciet eam. Dionysium legito in 4. cap. de diuin. nomin. vbi docet quemadmodum Deus ipse sit propter amorem extasim passus, hoc est, alienatus quodammodo à se.

7. Osee. 11. Et ego quasi nutritius Ephraim portabam eos in brachijs meis, & nescierunt quod curarem eos. In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis: & ero eis quasi exaltans iugum super maxillas eorum. Et declinaui ad eum, vt resceretur. Hieronymi. lib. 3. in Oseam superiora interpretas, Dedi eis, inquit, esum corporis mei: ipse & cibus & conuiuia.

8. Cant. 5. Veni in hortum meum soror mea sponsa. Mesui myrrham meam cum aromatibus meis: comedi fauim meum cum melle meo: bibi vinum meum cum lacte meo: Comedite amici, & bibite, & inebriamini charissimi.

9. Iob. 31. Si non dixerunt viri tabernaculi mei, Quis det de carnis eius, vt saturemur. S. Thomas & Ecclesia in officio corporis Christi. Cætera quæ de Eucharistia multa dicenda viderentur, ad aliud opus pertinent, de Ecclesia Christi certa.

IESV EXIMIVM HUMILI-

tatis exemplum.

C. XV.

I. Ioan. 13. Surgit à cæna, & ponit vestimenta sua: & cum acciperet piset linteam, præcinxit se: deinde misit aquam in peluim, & cepit lauare pedes discipulorum, & extergere linteo, quo erat præcinctus.

II. Et infra. Si ergo ego laui pedes vestros Dominus & Magister, & vos debetis alter alterius lauare pedes.

III. Luc. 22. Ego autem in medio vestrum sum, sicut qui ministrat.

IV. Matth.

IV. Matth. 20. Sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam in redemptionem pro multis.

1. *2. Reg. 23. Hæc nomina fortium David. David sedens in cathedra sapientissimus princeps inter tres. Ipse est quasi vermiculus ligni tenerrimus, qui octingentos interfecit impetu vno. Hunc vermiculum tenerrimum in terra reptantem, eundemque & sapientissimum & fortissimum, disces ex psal. 21. atque ex illius inscriptione Pro verme matutino. Inde agnosces hominum pedibus aduolutum, sine concubitu genitum, pro vestiendis hominibus ligno immortuum.*

2. *2. Reg. 6. Quam gloriosus fuit hodie Rex Israël discooperiens se ante ancillas seruatorum suorum, & nudatus est, sicut si nudetur vnus de scurris. Et dixit David, Vinit Dominus, quia ludam & vilior fiam plusquam factus sum: & ero humilis in oculis meis, & cum ancillis de quibus locuta es gloriosior apparebo. Usque in hunc diem Synagoga Christi humilitatem irridet: ille autem nudatus & pedibus suorum procumbens, ad exemplum humilitatis glorians inuitat.*

3. *Exod. 29. & 40. Cumque laueris patrem cum filiis aqua, indues, & consecrabis, & erunt mihi sacerdotes religione perpetua. Applicabis Aaron & filios eius ad fores tabernaculi testimonij: & lotos aqua indues sanctis vestibus, vt ministrent mihi, & vnctio eorum in sacerdotium sempiternum proficiat. Fecitque Moyses omnia que præceperat Dominus. Ante lotos quam consecratos sacerdotes legimus, quod proculdubio Christus exhibuit Apostolis, vt prius ablueret pedes eorum, deinceps mystica cœna corporis sui exciperet, eisdemque æterni sacerdotij ministros consecraret.*

4. *Psal. 104. In seruum venundatus est Ioseph. & rursus.*

5. *Psal. 80. Diuertit ab oneribus dorsum eius: manus eius in cophino seruiuerunt. Ioseph Christi typum & in humiliatione seruitutis, & in exaltatione gloriæ, Augustinus, Gregorius, Prosper, & omnes patres docent.*

6. *Eesai. 53. Despectum & nouissimum virorum. Ipse se non hominem, sed opprobrium hominum declarat, humilians se.*

7. *Iob. 29. Et in circuitu meo pueri mei. Quod dixit Dominus, Ecce ego in medio vestrum sum, sicut qui ministrat.*

IESV OBEDIENTIA VSQVE AD
mortem. Cap. XVI.

I. IOAN. 13. Sed ut cognoscat mundus quia diligo Patrem,
& sicut mandatum dedit mihi Pater sic facio, surgite eamuis
hinc.

II. Philip. 2. Hoc sentite in vobis, quod & in Christo Iesu, qui cū
in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse equalem Patri: sed
semetipsum exinanivit, formam servū accipiens: in similitudinem ho-
minum factus, & habitu inuentus ut homo. Humiliavit semetipsum
factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.

III. Heb. 5. Et quidem cum esset filius Dei, didicit ex his, quæ
passus est, obedientiam.

1. Esai. 11. Et replebit eum spiritus timoris Domini. De Chri-
sto esse sermonem notissimum est.

2. Malach. 2. Pactum meum fuit cum eo vitæ & pacis: & dedi
ei timorem, & timuit me: & à facie uultus mei pavēbat. Lex
veritatis fuit in ore eius, & iniquitas non est inuenta in labijs eius.
In pace & equitate ambulavit mecum, & multos avertit ab iniqui-
tate. Quamvis Hieronymus super Malachiam nolit hæc de
Christo accipi, accipiunt tamen non immerito Cyprianus 2.
lib. aduers. Iudæ. cap. 5. & Augustinus lib. 18. de Cirit. Dei
cap. 35.

3. Esai. 50. Erigit mane, mane erigit mihi aurem. ut audiam
quasi magistrum. Dominus Deus aperuit mihi aurem, ego autem non
contradico, retrorsum non abij. Corpus meum dedi percutientibus,
& genas meas vellentibus. Nazianzen. in Apolog. Tertullian. 4.
contra Marcionem. Origenes homil. 7. in 22. cap. Genes.

4. Psal. 83. Inveni David servum meum, virum secundum cor
meum, qui faciet omnes voluntates meas. Sic Paulus citat Actor.
13. quod non de Davide, sed de Davidis filio Christo intelligen-
dum docet Augustinus et Dulcitium q. 5. in 4. como. Fuit enim
mirabilis in Christo obedientia, ut ne minimum quidem unquam
à Patris voluntate abfuerit, quin potius quæcunque illi esse grata
sciret, perfectissime semper impleverit. Hoc valet illa vox, Faciet
omnes voluntates meas: quæ de nullo alio sanctorum ita plene re-
ferri potest. ob id.

5. Psal. 116. O Domine quia ego servus tuus: ego servus tuus &
filius ancille tue. ob id etiam.

DE CHRISTO REVELATO

6. Esai. 44. *Audi Iacob serue meus, & Israël quem elegi. Hac dicit Dominus faciens & formans te, ab utero auxiliator tuus. Noli timere serue meus Iacob, rectissime quem elegi.* Ad Christum hæc pertinere auctor est Iustinus in colloquio Tryphonis, Ambrosius quoque lib. 1. de Spiritu sancto cap. 7. & Cyrillus hoc loco.

7. Psal. 39. *Sacrificium & oblationem noluisti: aures autem perfecisti mihi. Holocaustum & pro peccato non postulasti: tunc dixi, Ecce venio. In capite libri scriptum est de me ut facerem voluntatem tuam, Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei.* Hoc testimonium commemorat Apostolus ad Heb. 10.

ut ostendat obedientiam Christi in oblatione corporis

fui nobis Deum reddidisse pacatum atque propitium, quemadmodum docet etiam ad

Romanos scribens. Legi potest Eutymius ac cæteri auctores

hoc loco.

FINIS LIBRI SEPTIMI.

